y o u t h X c h a n g e

vásárolj X okosan!

Képzési csomag a felelős fogyasztásról

ÚTMUTATÓ

egy fenntarthatóbb élethez

United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization

KÖVET-INEM Hungária Környezettudatos Vállalatirányítási Egyesület

Tudatos Vásárlók Egyesülete tve.hu

United Nations Environment Programme UNEP

Fordította: Ujhelyi Kata
Magyar kiegészítések: Gulyás Emese
Második kiadás: Haraszti Anikó
Szakmai lektor: Tóth Gergely
Nyelvi lektor: Banzi Tímea
Nyomdai előkészítés: Horváth Balázs, Kiss Maja

Copyright © UNESCO-UNEP

Magyar változat: © Környezettudatos Vállalatirányítási Egyesület, Tudatos Vásárlók Egyesülete

A kiadvány oktatási vagy nonprofit célokra részben vagy egészében szabadon felhasználható, sokszorosítható a szerzői jogok tulajdonosának külön engedélye nélkül. Ilyen esetben kérjük a forrás feltüntetését.
A kiadók megköszönik, ha a felhasználók küldenek egy-egy példányt azokból a kiadványokból, amelyekhez forrásként használták.

Első kiadás: 2005
Második kiadás: 2006

A kiadványban megnevezett és bemutatott anyagok, hivatkozások nem tükrözik a kiadók véleményét, az említett országok, területek, városok, ezek hatóságainak jogi státuszát, valamint ezek határainak kijelölését illetően.
Ezen felül a bemutatottak nem tükrözik, bármely kiadó ENSZ intézmény deklarált politikáját, mint ahogy a kiadványban megjelenő márkanevek, üzleti gyakorlatok sem értelmezhetők a szervezetek ajánlásaként.

A kiadvány támogatói:
Holland Nagykövetség MATRA-KAP program
Gazdasági és Közlekedési Minisztérium
Az Európai Unió Phare Access 2002 programja
Ifjúsági, Családügyi, Szociális és Esélyegyenlőségi Minisztérium
Környezetvédelmi és Vízügyi Minisztérium

Magyar kiadás:
Környezettudatos Vállatirányítási Egyesület
www.kovet.hu, 1063 Budapest, Munkácsy M. u. 16., telefon: (+361) 473 22 90
Tudatos Vásárlók Egyesülete
www.tudatosvasarlo.hu, www.tve.hu
1027 Budapest, Bem rkp. 30. II./19. telefon: (+361) 225 81 36

A kiadvány 100%-ban újrahasznosított papírból készült.

Köszönetnyilvánítás

Az UNESCO és a UNEP hálásan köszöni azoknak az idejét és erőfeszítéseit, akik részt vettek a Vásárolj okosan! létrehozásában.

E kiadványt a MÉTA (Media, Ecology and Technology Association, azaz Média, Ökológia és Technológia Egyesület), a UNEP *Technológiai, Ipari és Gazdasági Divíziója* (DTIE) és az UNESCO *Középfokú Technikai és Szakképzési Divíziója* (ED/STV/STE) készítette, együttműködésben a Consumers Internationallel, a Fogyasztóvédelmi Világszervezettel.

A MÉTA csapatának tagja volt: Patricia Lugo Loprieno és Madhavi Bhatt (projektterv, előállítás és dizájn), Peter Williams (projekttámogatás). A munkát Isabella Marras az UNEP DTIE programfelelőse és Julia Heiss, az UNESCO ED/STV/STE program szakértője koordinálta. A Consumers International részéről Christine Knights és Alina Tugend adott tanácsot és segített a szerkesztésben. Külön köszönet Bas de Leeuw-nek, a UNEP-DTIE Termelés és Fogyasztás Stratégiai Egység vezetőjének projekthez nyújtott támogatásáért.

A kiadvány első vázlatait és szövegét megkapták a UNESCO/UNEP *Fiatalok, Fenntartható Fogyasztás és Életmódok* című szakértői fórum (Párizs, 2000. november 6-7.) résztvevői. Ők voltak ugyanis azok, akik a UNEP-et és az UNESCO-t arra ösztönözték, hogy a fenntartható fogyasztás témájában kidolgozzon egy fiataloknak szóló információforrást és oktatási eszközt.

Köszönjük a magyar változathoz nyújtott szakmai segítséget Lugosi Beának (Hulladék Munkaszövetség), Tóth Nellinek és Kardos Péternek (Energia Klub), Pencz Leventének (Fauna Egyesület), Simon Gergelynek (Levegő Munkacsoport), Fidrich Róbertnek (Magyar Természetvédők Szövetsége) és Móra Verának (Ökotárs Alapítvány).

A VÁSÁROLJ OKOSAN! felépítése megegyezik az első kiadásával (korábbi címén: YOUTHXCHANGE), de történtek tartalmi módosítások és a kiadvány friss adatokkal, hivatkozásokkal bővült.

Előszó

A Föld nevű bolygó komoly, globális válság előtt áll. A gazdasági és társadalmi fejlődés elviselhetetlen megterhelést jelent a környezetünknek. A pazarló termelési módok és fogyasztási szokások, valamint az egyenlőtlen elosztás kiszélesítették az Észak és Dél közötti szakadékot.

Ha a világ másik fele ugyanannyit fogyasztana, mint a fejlett országok, becslések szerint még 4 földbolygónyi területre lenne szükségünk.

A fiatalok a fogyasztói társadalom kiemelt fontosságú csoportja. Most kialakuló szokásaik döntő hatásúak lesznek a jövő fogyasztási módjaira. Fogyasztói döntéseiknek egyre jelentősebb befolyása van a piacokra és az életmódra. Ezért tehát külön figyelmet érdemelnek azirányú erőfeszítéseinkben, hogy pazarló fogyasztási szokásainkat összehangoljuk a fenntartható fejlődés elvével.

Az ENSZ „környezetvédelmi lelkiismereteként" az ENSZ *Környezetvédelmi Programja* (UNEP) a fogyasztási és termelési módok és attitűdök világszintű megváltoztatásának fontosságát és szükségességét emeli ki.

Az ENSZ *Nevelésügyi, Tudományos és Kulturális Szakosított Szervezete* (UNESCO) a maga részéről az oktatás kiemelkedő szerepét hangsúlyozza egyrészt az attitűdök, az értékek és a viselkedés formálásában, másrészt a fenntartható jövő eléréséhez szükséges képességek, készségek és elkötelezettség fejlesztésében.

A YOUTHXCHANGE (Vásárolj okosan!) által az UNEP és az UNESCO szeretné megismertetni a fiatalokkal, hogy egy jobb világ iránti vágyukat hogyan fordíthatják le mindennapi cselekedetekre.

Klaus Töpfer
ügyvezető igazgató, UNEP

Koïchiro Matsura
főigazgató, UNESCO

ELŐSZÓ A MAGYAR KIADÁSHOZ

A lakosságot, s különösen a fiatalokat sokan sok mindenről próbálják meggyőzni, nem egyszer üzleti érdektől vezérelve. Ez a kiadvány más is, meg nem is. Nem titkoltan meggyőzési szándékkal készült, de önös érdekektől mentesen. Az utóbbira garancia a két kezdeményező ENSZ szervezet, amelyek jó értelemben vett magasztos céljait kevesen vitatják.

A youthXchange (Vásárolj okosan!) program célja nem kevesebb, mint felnyitni a fiatalabb generáció szemét: ha többet fogyasztunk, attól csak nagyon kis mértékben, vagy egyáltalán nem leszünk boldogabbak.

A Földön kevés dolog korlátlan növekedése tartható fenn hosszú távon. A kivételek közé tartozik a minket felesleges árukkal elárasztó gyártó és kereskedő cégek étvágya, amely egyenes arányban növekszik a termékeikre elköltött pénzösszegekkel.

Korlátlan növekedés egy korlátozott világban? David Korten hasonlatát kölcsönvéve olyan ez, mint amikor egy rákos sejt – saját szabályrendszere szerint amúgy tökéletesen hatékonyan működve – korlátlanul próbál növekedni az anyaszervezet rovására, végső soron saját vesztét is okozva az anyaszervezet kiszipolyozásával és elpusztításával.

Reméljük, nem túl mély ez az ideológia egy olyan felvilágosító kötet elejére, amely a reklámok nyelvén szól a fiatalokhoz. Üzenetünk egyértelmű: ha ti nem veszitek fel a vállatokra az észnélküli fogyasztás elutasításának terhét, az biztos a lábunkra esik, s az a minimum, hogy nagyon fog fájni!

Gulyás Emese, Ujhelyi Kata
Tudatos Vásárlók Egyesülete

Tóth Gergely
Környezettudatos Vállalatirányítási Egyesület

OLIVES VERTES ENTIERES
EN SAUMURE
GREEN OLIVES IN BRINE
GRÜNE OLIVEN MIT STEIN
IN ACTOUSS
BAB MANSOUR

Tartalom

8 Mi a fenntartható fogyasztás?
FF fogalma; 4-es és 10-es tényező; A változtatás eszközei

10 A YXC projekt
Fiatalok világszerte; Az információ szerepe; Az UNEP/UNESCO fiatalokat és az FF-t célzó kezdeményezése

12 Válts fenntartható életmódra!
FF: egy sokarcú téma; Tények és számok; Témák

14 Vigyázz magadra!
Élelmiszerválság; Több infó kell; Hogyan szabaduljunk meg a vegyszerektől?; Városi légszennyezés

18 Jönni-menni
Mobilitás; Szén-dioxid- és szén-monoxid-kibocsátás; Autófüggőség

20 Elmenni
A tömegturizmus hatása; Fenntartható nyaralás

22 Csökkentsd a szemetet!
Hulladéktermelés: tények és számok; Ökodizájn

27 Hatékonyabb energia
Fogyasztás: tények és számok; Megújuló energiák; Energiamegtakarítás

30 Időjárás-előrejelzés
Éghajlatváltozás; Ózoncsökkenés; Tények és számok

33 Védd a vizet!
Vízfogyasztás: tények és számok; Egyensúlyhiány Észak és Dél között: kritikus ügy

36 Vásárolj fájdalom nélkül!
Gyerekmunka; Az oktatáshoz való jog; Munkakörülmények, nemek egyenlőtlensége, emberi jogok

41 Élni és élni hagyni
Állatkísérletek és kegyetlenség; Biodiverzitás; Veszélyeztetett fajok

45 Lépj akcióba!
Globalizáció, jól átgondolt választás: A fogyasztók információigényének növelése; Elkötelezett beruházások

49 Fedezd fel a globális falut!
Médiaműveltség; A reklámozás hatása; Jogaid és kötelességeid; Sztárok és közönségük

52 Hálózatban: használati útmutató
Miért az internet?; Hálózatépítés mint képzési mód; www.youthxchange.net: a weboldalunk

Mi a fenntartható fogyasztás?

FF, ahogy mostantól nevezni fogjuk

A fenntartható fogyasztás azt jelenti, hogy mindannyiunk felelősségteljesebb viselkedése által megvalósítható megoldásokat keresünk a társadalmi és környezeti egyensúlyhiányokra. Az FF erősen összefügg a termeléssel és az elosztással, a termékek és szolgáltatások használatával illetve feleslegessé válásával, és módot ad életciklusuk újragondolására. A cél az, hogy biztosítsuk az összes földlakó alapvető szükségleteinek kielégítését, elérjük a mértéktelenség csökkenését és elkerüljük a környezeti károkat.

Az FF szerves része a fenntartható fejlődésnek, és mint ilyen, kiemelkedő fontosságú az ENSZ számára:

Ez a definíció, amely ma is széles körben elfogadott, a Brundtland-jelentésből származik (Gro Harlem Brundtland et al., Közös jövőnk - A Környezet és Fejlesztés Világbizottság jelentése. Budapest, Mezőgazdasági Könyvkiadó, 1988.)

„ ... olyan fejlődés, amely biztosítja a jelen szükségleteinek a kielégítését anélkül, hogy meggátolná a jövő generációk szükségleteinek a kielégítését. ”

A változtatás eszközeinek megteremtése a kormányok, szabályozó testületek, civil szervezetek és üzleti vállalkozások felelőssége. Mégis, a fogyasztóknak/állampolgároknak világszerte kulcsszerepük van abban, hogy e csoportokat jobb és gyorsabb cselekvésre késztessék.

Az ENSZ két szervezete, az UNESCO és az UNEP azért egyesítette erőit, hogy felhívja a fiatalok figyelmét a fenntarthatóbb életmódok nyújtotta lehetőségekre, és képessé tegye őket arra, hogy mindennapi életükben változásokat tudjanak kezdeni.

Az FF összes meghatározása hangsúlyozza, hogy elsődleges fontosságú a fogyasztás mennyiségének csökkentése, azonban a legnagyobb kihívást a fogyasztás más és hatékonyabb módjainak kialakítása jelenti. Sok esetben pedig a fogyasztási lehetőségek újraelosztására van szükség.

Az UNEP DTIE szakértőkkel vitatja meg az FF jelentését és jelentőségét a világ minden régiójában.
Angol nyelvű internetes vitafórumuk és információs központjuk, az 'SC-net' mindenki számára nyitott és elérhető a www.unep.fr/pc/sustain címen.

A világon több mint 2 milliárd embernek van szüksége annál többre, mint amihez hozzájut – csak a túléléshez:

„A világon sok embernek többet kellene fogyasztania csupán ahhoz, hogy tovább élhessen. Másoknak pedig felelősségteljesebben kellene választaniuk. Végső soron ez azt jelenti, hogy kevesebb erőforrásra lesz szükség, és csökken a környezetszennyezés mértéke, miközben a Föld lakosságának teljesülnek az igényei és vágyai."

UNEP, Youth and Sustainable Consumption, (Fiatalok és Fenntartható Fogyasztás), Nairobi/Párizs, 1999. október

Az FF egyik megközelítési módja a „4-es és 10-es tényező"-elmélet, amely szerint a következő évtizedekben kétszer jobb élet mellett fele ennyit kellene felhasználnunk értékes erőforrásainkból. 2050-ig az iparosodott országoknak a mostani erőforrás-termelékenység tízszeresét kell elérniük. A termelési és fogyasztási módoknak először 4, majd 10-szeresen hatékonyabbá kell válniuk ahhoz, hogy mindenki tartósan és egyenlő(bb)en férjen hozzá az erőforrásokhoz.

Ernst von Weisäcker, Amory B Lovins és L Hunter Lovins, Négyes faktor, Kétszeres jólét a természet igénybevételének felére csökkentése mellett. *- A Római Klub beszámolója. Budapest, 2000. www.factor10-institute.org*

Az FF fogalma *összetett, tartalmát nehéz megfoghatóvá tenni! Bővebb információk a témáról:*

www.ff3.hu (magyar)
www.fenntarthato.hu (magyar)
www.unep.fr/pc/sustain (angol)
www.unesco.org/education/tlsf (angol)

A legtöbb definíció tartalmazza a következő elemeket:

- *az emberi szükségletek kielégítése;*
- *jó életminőség és elfogadható életszínvonal;*
- *az erőforrások megosztása gazdagok és szegények között;*
- *a jövő generációk figyelembe vétele;*
- *a „bölcsőtől a sírig" - szemlélet észben tartása fogyasztáskor;*
- *az erőforrás-felhasználás, a szemét és a szennyezés minimalizálása.*

Forrás: Teaching and Learning for a Sustainable Future (Tanítás és tanulás egy fenntartható jövőért – multimédia szakmai fejlesztőprogram). *UNESCO, 2001.*

A YXC projekt

A számítások szerint a Föld lakossága 2050-ig 50%-kal fog nőni, eléri a 9 milliárdot. Ez a növekedés pedig valószínűleg nagyrészt a fejlődő országokban megy majd végbe.

A népességnövekedés hatalmas terhet ró majd természeti erőforrásainkra, a biodiverzitásra, azaz a fajgazdagságra és e mindannyiunk otthonául szolgáló bolygó ökológiai egyensúlyára. Meg kell változtatnunk az erőforrásainkkal kapcsolatos látásmódunkat és még inkább felhasználási módjukat. A fenntartható fogyasztás népszerűsítése ma sürgetőbb, mint valaha.

A világ lakosságának fele 20 éven aluli, és e generáció 90%-a a fejlődő országokban él. A fiatalok a globális gazdaság meghatározó érintettjei; ők a közeljövő változásainak fő cselekvői és motorjai. Ezért a fiatalok energiája, motivációja és kreativitása a változás előidézésének alapvető eszközei.

Ez a kézikönyv és a kapcsolódó weboldal az oktatóknak is segítséget nyújt ahhoz, hogy bevonják a fiatalokat e kérdések átgondolásába. E képzési csomagot úgy terveztük, hogy ifjúsági és nonprofit szervezeteknek, valamint a tanároknak segítségére legyen abban, hogy felhívják a figyelmet az FF-re, és támogassák a fiatalokat az elmélet gyakorlati megvalósításában.

Meg kell vizsgálnunk, mit és hogyan termelünk, fogyasztunk. Ahhoz, hogy ezért nekünk, fogyasztóknak ne kelljen túl nagy árat fizetni, szükségünk van:

- egyértelmű, **érthető információkra**;
- elérhető **fenntartható termékekre és szolgáltatásokra**;
- megfelelő **infrastruktúrára**.

Ugyanezen okból, és hogy az FF kérdéskörét közelebb hozzuk a fiatalokhoz, ez az útmutató a téma átfogó és teljes körű megközelítésére törekszik. Bár az egészséges étkezést, a nemzetközi leánykereskedelmet vagy a médiaműveltséget általában nem tekintik szorosan az FF-hez kapcsolódó témáknak, e kézikönyv szerint azonban ezeknek fontos szerepe van a fogyasztói tudatosság kialakításában. Hozzáférhető információk, konkrét példák és köznapi nyelvezet használata mellett az útmutató sok ténnyel és adattal járul hozzá az FF megértéséhez.

Kiemeljük a kapcsolódási pontokat a kulturális, földrajzi és generációk közötti tényezők között. A VÁSÁROLJ OKOSAN! hangsúlyozza, hogy az FF közvetlen kapcsolatban van az életminőséggel, az emberi és természeti erőforrások hatékony felhasználásával, a hulladék mennyiségének csökkentésével és olyan etikai kérdésekkel, mint a gyerekmunka, az állatokkal való kegyetlen bánásmód, a méltányos kereskedelem és az általános egyenlőség.

TIÉD A JÖVŐ?
2000-ben az UNEP és az UNESCO 10 000 18 és 25 év közötti fiatallal készített interjút. Céljuk az volt, hogy párbeszédet kezdeményezzenek:

- *az FF-fel kapcsolatos tudásukról és* **érdeklődésükről**
- *a fenntarthatóság iránti* **elkötelezettségük** *mértékéről*
- *jövőképükről és a felelősebb fogyasztási szokások kialakításában lehetséges vezetői* **szerepükről.**

A felmérésből kiderült, hogy a fiatalok fogyasztási szokásokról vallott nézetei igen vegyesek. A válaszadók

- *szerint a jövő legjelentősebb gondjai a környezettel, az emberi jogokkal és az egészséggel kapcsolatban merülnek majd fel;*
- *az általuk használt termékeknek és azok hulladékká válásának környezeti hatásait ismerik, de vásárlási szokásaikét nem;*
- *általában az egyéni cselekvést jobban szeretik a csoportosnál, ha a világ jobbá tételéről van szó.*

Az eredmények alapján az UNEP és az UNESCO arra a következtetésre jutott, hogy az FF jelentését és kihívásait illetően a fiataloknak megbízható, egyértelmű és elérhető információra van szükségük.

A felmérés megtalálható az interneten: www.unep.fr/pc/sustain/research-project.htm

The World's Youth 2005, (A Világ Fiataljai 2005) ENSZ Népesség Divízió: http://esa.un.org/unpp

A 6,4 milliárd földlakó *több mint egynegyede – 1,7 milliárd ember – 10 és 24 év közötti. Soha még nem volt ilyen népes ez a felnőttkor küszöbén álló korosztály.*
86 százalékuk kevésbé fejlett országokban él, ahol a fiatalok aránya jóval magasabb, mint a fejlettebb államokban.

10-24 éves korosztálya 2005-ben
(millió fő – a teljes lakosság %-ában)

Az egész világon	*1.755*	*27*
Fejlettebb országokban	*238*	*20*
Kevésbé fejlett országokban	*1.517*	*29*
Afrika	*294*	*33*
Ázsia	*1.080*	*28*
Észak-Amerika	*71*	*21*
Latin-Amerika	*161*	*29*
Európa	*141*	*20*
Óceánia	*8*	*24*

Célcsoportunk azok a városi fiatal fogyasztók, akik iskolába járnak, hozzáférnek a különböző információs eszközökhöz, a televízióhoz és az internethez. Annak dacára, hogy hatalmas különbség van a fejlett és fejlődő országok fogyasztási szintje között, a középosztályok fogyasztási szokásai eléggé hasonlóak. Összehasonlítható ideáljaik (popsztárok, színészek, ikonok) és élettörekvéseik vannak. Ehhez a középosztályhoz tartozik az iparosodott országok lakosságának óriási hányada, valamint a fejlődő országok szerencsés kisebbsége. De bárhol is élnek ezek a fiatalok, megvan az erejük és lehetőségük ahhoz, hogy átformálják a jelenlegi ideákat, trendeket, kultúrákat, ezáltal megváltoztassák a fogyasztási mintákat és törekvéseket. Fogyasztási és termelési mintáik hatalmas befolyással vannak az iparra és arra, hogy milyen kép él az egészséges társadalomról a fejlődő világban.

Természetesen bárki, akinek van internet-hozzáférése, részt vehet a kezdeményezésben.

www.youthxchange.net, www.tudatosvasarlo.hu/vasaroljokosan

Az utolsó fejezet bemutatja az angol nyelvű YOUTHXCHANGE weboldal egyes részeit, hangsúlyozva ezek interaktív jellegét és oktatási alkalmazhatóságát.

Válts fenntartható életmódra!

„A fogyasztókat egyre erősebben érdekli az általuk vásárolt termékek mögötti világ. Az áron és a minőségen kívül azt is tudni akarják, ki, hol és hogyan gyártotta.”
[Klaus Töpfer, a UNEP igazgatója]

Mit is jelent a fenntarthatóság nekünk, egyéneknek? Mit tehetünk, hogy felelősségteljesebbek legyünk? Mindannyiunknak ugyanazt kell tennie? Mit csináljunk először: védjük a környezetet, vagy vessünk véget a szegénységnek? Mi előrébb való: saját egészségünk vagy a Földé? Nehéz kérdésekre sosem egyszerű a válasz.

Az FF egy olyan ügy, ami folytonos változásban van, és a válaszok csak ritkán feketék vagy fehérek. Ennek ellenére van néhány alapelem, amikből a teljes kép összeáll: a következőkben ezeket a témákat és kihívásokat mutatjuk be.

Ha megtartjuk jelenlegi fogyasztási szokásainkat, nem túl biztatóak a kilátásaink a jövőre nézve. A becslések szerint a túllegeltetésnek és az erdőirtásnak köszönhetően bolygónk Írországéval megegyező nagyságú termőterületet veszít minden évben. Meddig mehet ez így tovább?

Olyan folyamatok, amelyek megfosztják a földet a létfontosságú tápanyagoktól, ezáltal terméketlenné teszik.

Minél nagyobb mértékben károsítjuk a környezetet, annál inkább kockáztatjuk a saját és a jövőbeli generációk sorsát. A Föld egészsége a mi egészségünk. Mindennap 50 növényfaj hal ki. Mennyi ez hetente, havonta, évente? A tudósok szerint sok betegség gyógyszerét a növények rejtik. Így minden elpusztított faj nemcsak az ökoszisztéma javíthatatlan sérülését jelenti, hanem a jövőbeli fejlődés lehetőségének elvesztése is egyben.

Ökoszisztéma: különböző állatok, növények, élőlények rendszere, amelyek a közöttük lévő kapcsolatok révén önszabályozott működést valósítanak meg.

A World Wildlife Fund (WWF) adataiból az derül ki, hogy egy átlagos világpolgár egyévi fogyasztásának megtermeléséhez és a fennmaradó szemét elhelyezéséhez 2,3 hektárra (egy hektár kb. egy focipálya területe) van szükség. Ez 40%-kal több a fenntarthatónál.

Ráadásul minden évben eggyel több hektárra van szükségünk, mint az előzőben.

Ökológiai lábnyom

Az ökológiai lábnyom megmutatja, hogy a bolygónk mekkora területére van szükség életmódunk fenntartásához. Segítségével megmérhetjük, hogy a fogyasztással, a termeléssel, a lakhatással és az ezzel járó települési földhasználattal, a hulladéktermeléssel milyen mértékben terheljük a természetet és mekkora földterülethez van szükségünk mindehhez.
www.rprogress.org

Lábnyomkalkulátor: www.tudatosvasarlo.hu (magyar) www.myfootprint.org (angol)

Kerüljenek a helyükre a fontos dolgok:

- ***alapfokú oktatás*** *mindenkinek (1 500 milliárd Ft) vagy a világon eladott kozmetikumok (3 750 milliárd Ft)*
- ***víz és higiénia*** *mindenkinek (2 500 milliárd Ft) vagy tengeri luxusutazások (2 500 milliárd Ft)*
- ***alapvető egészségügyi ellátás és élelem*** *mindenkinek (3 250 milliárd Ft) vagy állateledelek Európában és az USA-ban (4 250 milliárd Ft)*
- ***nőgyógyászati ellátás*** *minden nőnek (3 000 milliárd Ft) vagy parfümök Európában és az USA-ban (3 000 milliárd Ft)*
- ***orvosi felügyelet*** *minden gyerek számára (325 milliárd Ft) vagy a világon eladott összes fagylalt (2 750 milliárd Ft)?*

Forrás: State of the world 2004 (A világ helyzete 2004. – A fogyasztói társadalom. Föld Napja Alapítvány), www.fna.hu/vhossz.html (magyar)

Tehát mindannyian ugyanolyan mértékben vagyunk felelősek? Nem, nem igazán. Ha európai vagy, ennek a területnek a kétszeresére van szükséged, ha amerikai, akkor a 25-szörösére. És ha bangladesi, akkor csak a harmadára. Ez azt is jelenti, hogy a fogyasztás eloszlása nagyon kiegyensúlyozatlan.

Idézet a Colors-ban, 2000. október-november, 19.o: www.colorsmagazine.com

A világ leggazdagabb 20%-a használja el a Föld természeti erőforrásainak mintegy 75%-át. Gondolj bele: az USA-ban a bolygó lakosságának 6%-a él, de erőforrásainak hatalmas hányadát: 30%-át fogyasztja.

A világ 225 leggazdagabb emberének vagyona megegyezik a legszegényebb 47%, azaz 2,5 milliárd ember éves jövedelmével.

Az elosztásról szólva sokan azt hiszik, hogy a Föld nem termel elegendő élelmiszert az emberiség eltartására. Ez nem igaz. Az élelmiszer egyenlőtlen elosztása a fő oka annak, hogy 800 millió alultáplált ember él bolygónkon.

Anélkül, hogy megvizsgálnánk az egyenlőtlenség okait.

Egy friss FAO jelentésben az szerepel, hogy 852 millióan éheznek vagy alultápláltak ma a világon. Kegyetlen kontraszt, hogy egy 2005-ben, a La Republica c. lapban megjelent cikk szerint Nagy-Britanniában az élelmiszerek a 30-40%-a, az USA-ban 40-50%-a kerül hulladéklerakókba vagy szemétégetőkbe. Ez a hatalmas mennyiségű élelmiszer afrikai és ázsiai éhezők millióit táplálhatná.

„Cibo, lo spreco quotidiano" (Étel, amit nap mint nap kidobok) c. cikk, Caterina Pasolini, LaRepublica, 2005. április 16.

Összegzésül megállapíthatjuk: a tények is alátámasztják, hogy az FF nemcsak környezetvédelmi kérdés, hanem hozzájárulhat ahhoz, hogy mindenki emberhez méltó életszínvonalon élhessen.

Vigyázz magadra!

„Egyetlen ügy sem fontosabb a levegőnél, amit belélegzünk, legyen akár meleg, akár hideg, legyen szó akár sólyomról, akár emberről.''

[Jack Nicholson, színész]

„Ha egészség van, minden van" - tartja a régi mondás. Ma már egyre többen az egészséges életmódot választják. Ha figyelsz a saját egészségedre, egyben a Földét is óvod. Az életmódváltásnak szolgálnia kell nemcsak a saját egészségünket, de a bolygóét is.

Az étel a kapocs a kettő között. Sokan választanak egészségesebb élelmiszereket, amelyek előállítása során emberséges módon bánnak az állatokkal, és a lehető legkisebb mértékben károsítják a környezetet. Ráadásul az emberek azt szeretnék, ha az általuk vásárolt élelmiszer biztonságos lenne és nem tartogatna kellemetlen meglepetéseket.

Bovine Spongiform Encephalopathy, azaz a szarvasmarhák szivacsos agyvelő sorvadása.

Az élelmiszerekkel kapcsolatos botrányok sorozata – kergemarhakór (BSE), száj- és körömfájás, dioxinos csirke, mérgezett fűszerpaprika – azt eredményezte, hogy a vásárlók egyre élénkebben érdeklődnek a fenntartható, hitelesített termékek (organikus, ökológiai termesztésből származó, kisgazdaságok által termelt, genetikailag módosított [GMO, génpiszkált] összetevőktől mentes) iránt.

Genetikailag módosított organizmusok (szervezetek), amelyekről folyamatos parázs vita zajlik.
Az emiatt aggódó fogyasztóknak rendkívül elővigyázatosnak kell lenniük. Több infó:
www.foodbiotech.org, (angol)
www.zpok.hu/genmanipulacio (magyar)

Végső soron a fogyasztó az, aki választ. A fogyasztók egyre más információt igényelnek a polcokon levő termékekről: tudni szeretnék, van-e az általuk választott paradicsomkonzervben genetikailag módosított összetevő? Kapott-e hormoninjekciókat az az állat, amelynek húsát meg szeretnék venni? A lényeg a választási lehetőség: lehet, hogy néhányakat nem érdekel, van-e génpiszkált összetevő az ételben, a fontos az, hogy azok az emberek, akiknek számít, hozzájuthassanak a szükséges információkhoz.

Természetesen a lehetséges hatásokról teljes körű kutatást kell végezni, hogy megbízható információkkal lehessen szolgálni.

A Co-op kiszáll. Az angol Co-op szupermarketlánc megtiltotta több mint 20, az élelmiszergyártásban gyakori növényvédő szer használatát. A vállalat szerint ez az egyik felmérésüket követő fogyasztói nyomásgyakorlás eredménye. Az 1000 megkérdezett ember 70%-a ugyanis aggódik a növényvédő szerek (különösen a kémiai maradványanyagok) egészségi és környezeti hatása miatt.

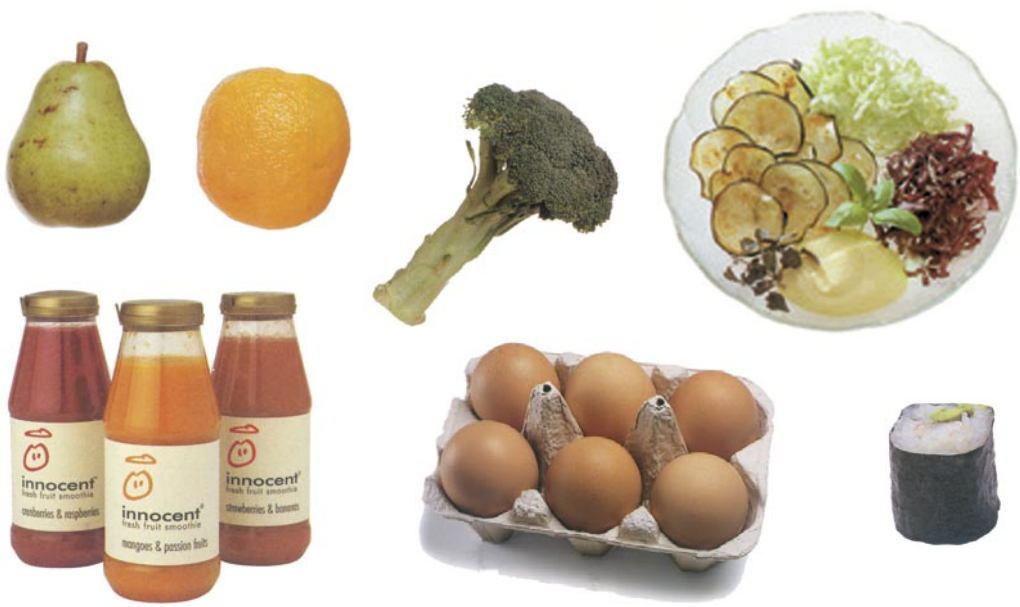

Néhány jó tipp

Étkezz olyan egészségesen, amennyire csak tudsz: egyél több **friss élelmiszert**, kevesebb adalékanyagot és **előre feldolgozott ételt**!

- Kerüld a **genetikailag módosított** élelmiszereket (amíg teljes hatásukat meg nem ismerjük) és a nagyüzemi gazdálkodásból származó húsokat!
- Kerüld azokat az élelmiszereket, amelyeknek **nincs éppen szezonja**, és amelyeket **távoli országokból** importálnak!
- Tudasd a bolttal, szupermarkettel, ahol vásárolsz, hogy olyan **élelmiszer-címkéket** szeretnél, amikből kiderül, mit is eszel pontosan!
- Csak akkor fogyassz **étrend-kiegészítőket**, ha valóban szükséged van rájuk! A kémiailag előállítottak helyett inkább olyanokat válassz, amelyek **természetes összetevőkből** készültek!
- Tudj meg minél többet az **E-számokról**, a mesterséges ételszínezékekről, ételízesítőkről és ízfokozókról!

Hány kilométert eszel naponta? Mennyit utazik az élelmiszer? Számold ki a Magyar Természetvédők Szövetségének honlapján (www.mtvsz.hu/karbonkalkulator.php), vagy látogasd meg a www.sustainweb.org/chain_fm_index.asp és a www.tc.gc.ca/TCExpress/20040102/en/fa09_e.htm angol nyelvű honlapokat!

Különösen kerüld az E100-180 számú ételszínezékeket, az E220 számú kén-dioxidot, az E320 és E321 számú antioxidánsokat és az E621 számú nátrium-glutamátot. Ha szeretnél többet tudni az E-számokról, kattints ide: www.tudatosvasarlo.hu/e-szam!

Bioélelmiszert fogyasztani vagy vegetáriánusnak lenni: ezeket az életmódokat az emberek gyakran azért választják, mert egészségesebbek szeretnének lenni. De ezek a választások a környezetnek is jót tesznek. Ha marha helyett csirkét eszel, adagonként 15-öd annyival terheled a környezetet. 1 kg vörös hús előállításához 25-35 kg gabona szükséges: a húsevés csökkentésével vagy a húsevéstől való tartózkodással számos környezeti elem (víz, talaj, energia) terhelését jelentősen csökkenthetjük.

Resource Kit on Sustainable Consumption and Production (Kézikönyv a fenntartható fogyasztásról és termelésről). UNEP kiadvány, 2004. november

Vegyszerek: a piszkos tizenkettőt kivonják a forgalomból!

2001 májusában sikerre vezettek azok a tárgyalások, melyek célja egy nemzetközi egyezmény létrehozása volt, amely jogerősen kitiltja a forgalomból a lassan lebomló, tartós szerves szennyező-anyagokat (Persistent Organic Pollutant, POP).
Mintegy 120 kormány képviselői hagyták jóvá a kezdeti „piszkos tizenkettő" mérgező vegyszer (többek között a DDT, a PCB-k és a dioxinok) gyártásának és használatának megszüntetését.

A Stockholmi Konvenció 2004 májusában lépett életbe, jelenleg 98 ország (97 állam és az Európai Unió) tagja.

Tudj meg többet a POP-okról és a UNEP kapcsolódó kampányáról: www.pops.int (angol), www.chem.unep.ch/ (angol)!

Néhány jó tipp

Kis lépések, amelyekkel csökkenthetjük a **vegyianyag**-használatot:

- Tudj meg többet a **tisztítószerekről, tisztálkodószerekről és kozmetikumokról**: mit tartalmaznak, mi a hatásuk rád és a környezetre nézve!
- Használj **környezetbarát és erőszakmentes** termékeket, amikor csak lehetséges, és mindig minimális mennyiséget fogyassz (ami általában egy kicsit kevesebb a csomagoláson ajánlottnál)!
- Gondold meg jól, milyen gyakran kell **kimosni** a ruháidat! Kerüld a **vegytisztítást** igénylő ruhákat, mert a tisztításukhoz használt vegyszerek különösen szennyezőek!
- Ha **növényvédő szereket** kell használnod, használd a legkevésbé károsakat!
- Ha orvoshoz kell menned, mindig kérdezd meg, hogy a felírt **gyógyszer** vajon a legenyhébb-e azok közül, melyek meggyógyítanak!
- Válogasd át az otthoni **gyógyszerkészleted**, és az összes lejárt gyógyszert vidd vissza a gyógyszertárba! Amikre már nincs szükséged, de még használhatók, add olyan szervezeteknek, melyek eljuttatják őket a rászorulóknak!

Állatokon nem tesztelt.

A következő weboldalak nyújtanak több információt:
www.tiszta.levego.hu „Vegyi anyagok" (magyar)
www.wwf.hu/detox.php (magyar)
www.vegyirekacio.hu (magyar)
www.pmac.net (angol)

Ha vigyázni szeretnénk magunkra, körültekintően válasszuk ki azokat a termékeket, amelyekkel rendszeresen tisztálkodunk, takarítunk! Ezek közül sok tartalmaz biológiailag nem lebomló vegyi anyagokat, hozzájárulva ezzel a már amúgy sem alacsony szennyezettségi szint emelkedéséhez.

A belélegzett levegőben is vannak veszélyes vegyi anyagok. 2030-ra a világ lakosságának 61%-a városokban él majd: a történelem során először a városlakók többen lesznek, mint a vidéken élők. Sajnos a légszennyezettség mára a városok egyik meghatározó jellegzetességévé vált. A rossz minőségű levegő ijesztő mértékben befolyásolja az emberiség egészségi állapotát – mind a fejlett, mind a fejlődő országokban.

A légszennyezettség következtében erőteljesen megnőtt az asztmában és az allergiában szenvedő városlakók száma. Szélsőséges esetekben az asztmásoknak nincs más választásuk, mint otthon maradni akkor, amikor nagyobb a szmog.

www.un.org/esa/population/publications/pop_challenges/Population_Challenges.pdf

Vegyi és biológiai szennyező anyagok szintén jelen vannak az otthonukban és veszélyeztetik egészségünket. Az Egyesület Államok Környezetvédelmi Ügynöksége (EPA) rengeteg információval szolgál arról, hogy hogyan csökkenthetjük a beltéri leveg szennyezést: www.epa.gov/iaq/index.html (angol)

A Green Building Materials (Zöld építőanyagok) elnevezésű szervezet olyan környezetbarát építőanyagok használatát támogatja, amelyek kedvező hatással vannak mind az emberi egészségre, mind a környezet állapotára: www.designinggreen.com (angol, francia)

Magyarul is találhatsz ilyen tippeket Könczey Réka és S. Nagy Andrea Zöldköznapi Kalauz c. könyvében, vagy Szabó Krisztina és Szűcs Boglárka Zöld nagyokos c. füzetében.

Néhány jó tipp

Mindannyian tehetünk valamit a **levegő** tisztaságáért:

- Ha van rá lehetőséged, inkább egy parkon keresztül **gyalogolj**, mint egy forgalmas út mellett!
- **Hagyd abba** vagy csökkentsd a cigarettázást!
- Próbálj rendszeresen mozogni: nem halaszthatod a **fitneszt** öregkorodra!

A légszennyezettségnek sokkoló hatása van *a városlakók egészségére: minden 50 londoni szívrohamból egyet ez okoz… Európában manapság kétszer annyi ember hal meg a levegő szennyezettségének következtében, mint közúti balesetben. Minden 17. haláleset a kontinensen a légszennyeződés, különösen a kipufogógázok számlájára írható - állapította meg egy svájci kutatócsoport.*

India nagyvárosaiban, Delhiben és Bombay-ben a levegő belélegzése napi 10-20 cigaretta elszívásával egyenértékű. Csak Delhiben évente 7500-an halnak meg légzőszervi megbetegedésben.

1980 óta Kaliforniában az asztmás megbetegedések száma 75%-kal növekedett a teljes lakosság körében, elsősorban a légszennyezettségnek köszönhetően. Egy 2005-ös adat szerint több mint 667 000 iskoláskorú gyerek szenvedett asztmától: www.arb.ca.gov/research/asthma/asthma.htm (angol)

Jönni-menni

„A közlekedés vagy megteremti vagy lehetetlenné teszi egy város fenntarthatóságát.”

[Richard Rogers, építész]

Közlekedés Taipei-ben
Tomorrow magazin, 1991/2

A mobilitás mindig is kulcsfontosságú, örökös változásban és fejlődésben levő jellemzője volt az emberi tevékenységeknek. Az emberiség történelme folyamán a közlekedési módok száma megsokszorozódott, kapacitásuk és erejük megnőtt, természetesen a sebesség is nagyobb lett. De ennek a fejlődésnek ára volt.

A Világbank adatai szerint 2010-ben 900 millió motoros közlekedési eszköz lesz világszerte (szemben az 1990-es 580 millióval). Váltsunk az előrejelzésekről a tényekre: 2002-ben a személyautók gyártása új rekordot döntött - 62,3 millió autó készült, ami 5,4 %-os növekedést jelent az előző évhez képest. Ha továbbra is ilyen ütemben szaporodnak, számuk a vártnál szinte biztosan korábban eléri a 2010-re jósolt szintet!

Az International Organization of Motor Vehicle Manufacturers (Autógyártók Nemzetközi Szervezete) szerint 2002 és 2004 között Brazília, Kína és India autógyártása 2,5 millióról 5,3 millióra emelkedik.

Az „Autómentes Nap” és az „Európai Mobilitási Hét” szervezésében több szervezet is részt vesz, melyek listája az esemény előtti hetekben megtalálható az alábbi honlapokon:
www.22september.org (angol)
www.levego.hu; www.kerosz.hu;
www.vbb.hu (magyar)

***Az „Autómentes Nap”** lényege, hogy kijelöltek egy napot az évben - szeptember 22-ét - amikor felkérik a kezdeményezésben részt vevő települések lakosságát, hogy ne használja az autóját, hanem szálljon biciklire vagy térjen át a tömegközlekedésre. Az „Autómentes Nap”-on évről évre több ezer város vesz részt, több mint 40 országból.*
A szimbolikus nap célja, hogy ráébressze az embereket, hogy lehet élni autó nélkül is, és hogy megmutassa a város másik, autók nélküli arcát: amikor kevesebb a szmog, a zaj, gördülékenyebb a tömegközlekedés és több teret kapnak a társadalmi kezdeményezések.
Az „Autómentes Nap”-ból kinőtt „Európai Mobilitási Hét” ennél is átfogóbb célokat fogalmazott meg. Kezdeményezői azt szeretnék, hogy erősödjék a párbeszéd, kialakuljon a partnerség, a bizalom valamennyi érintett: így a civilszervezetek, a lakosság, az önkormányzatok és a tömegközlekedési vállalatok között. Emellett célja elősegíteni ezek együttműködését a környezetileg, társadalmilag és gazdaságilag is fenntartható városi közlekedés kialakítása érdekében.

A világ autóinak 80%-a az emberiség 20%-ának tulajdonában van, többnyire a gazdagabb országokban. Csak Kanadában és az USA-ban 2003-ban közel 155 millió személyautó száguldott az utakon.

Komoly problémát jelent továbbá, hogy a szén-monoxid-kibocsátás kritikus szintű szennyezettséget eredményez a városokban, az utakon pedig folyamatos torlódást okoz a közlekedési eszközök hatalmas tömege. Becslések szerint a bangkoki sofőrök átlagosan évi 44 napot töltenek dugóba szorulva. 2000-ben az amerikai autók és kisteherautók összesen 515 tonnás széndioxid- és szénmonoxid-kibocsátása meghaladta – csupán néhány országét leszámítva - a világ összes többi országának teljes együttes kibocsátását. Ráadásul az általánosan használt üzemanyagok, a benzin és a gázolaj, nem kifogyhatatlanok.

Az autótól való függőség mindannyiunkat lustává tett: a nagyvárosokban minden harmadik 8 km-nél rövidebb utat autóval tesznek meg. Motoros közlekedési eszközeink természetesen a modern életmód nélkülözhetetlen kellékei, de felelősebb használatuk jelentős javulást hozhat: tisztább, egészségesebb városokat, amelyekben biztonságosabb az élet. A rövid autóutak nagyban hozzájárulnak a légszennyezettséghez: egy 5 km-es út személyenként 10-szer több szén-dioxid-kibocsátást eredményez, mint egy buszút, és 25-ször többet a vonatútnál.

Forrás: Caroline Clayton - Dirty Planet: the Friends of the Earth Guide to pollution and what you can do about it (Mocskos bolygó: a Friends of the Earth [a Föld Barátai nevű civilszervezet] útmutatója a szennyezéshez, és hogy mit tehetsz ellene), Livewire Books, London 2000, 17.o.

Lásd még az Európai Helyi Közlekedési Információs Szolgálat (European Local Transport Information Service) honlapján a hatályos EU közlekedési jogszabályok interaktív útmutatóját: www.eltis.org (angol).

Reducing Greenhouse Gas Emissions from U.S. Transportation (A közlekedésből és szállításból származó üvegházhatású gázok kibocsátásának csökkentése az USA-ban), Pew Center on Global Climate Change, 2003. május, www.pewclimate.org (angol).

www.iea.org (angol)

Clayton idézett műve, 16.o. Ezek pontosan azok a körülmények, amelyekben a járművek használata kevésbé hatékony.

Néhány jó tipp

Dugók, szennyezett levegő, zaj… városaink egyre lakhatatlanabbakká válnak. Mit tehetünk?

- **Gyalogolj, biciklizz, görkorcsolyázz** vagy **gördeszkázz**! A bicikli energiahatékonyság szempontjából a legjobb közlekedési eszköz – a kerékpározó energiájának 80%-a mozgási energiává alakul. A bringa nemcsak gyors, de edzésnek sem utolsó.
- **Oszd meg az autód**, amikor csak tudod! Az osztott gépkocsihasználat azt jelenti, hogy többen használnak egy autót; a „közös autóflotta" (KAF) esetén pedig egy csoport használ közösen egy vagy több autót, és az emberek megszervezik egymás közt az autó(k) használatát. Mindkét megoldás csökkenti a közúti forgalmat, az egy utasra jutó benzin- és energiafelhasználást, a levegőszennyezést és a később hulladékká váló használt autók számát.
- Ha csak alkalmanként van szükséged autóra, **bérelj** egyet!
- **Tömegközlekedés**. A vonatok és a buszok általában zöldebb választást jelentenek, hiszen mivel több embert szállítanak, arányaiban kevésbé szennyezőek és kevesebb energiát fogyasztanak utasonként.
- Vásárolj **környezetbarát motoros járműveket**, és **tartsd őket jó karban**! Mielőtt vásárolsz, vizsgáld meg autód, motorod vagy biciklid energiahatékonyságát, szenynyezési adatait (ma már az autóreklámokban is közzéteszik), tudd meg, hogy működik-e ólmozatlan benzinnel és hogy mekkora a várható élettartama!
- **Vezess óvatosan**: ne gyorsíts és fékezz hirtelen! Az agresszív vezetés sokkal több benzint fogyaszt és magasabb kibocsátást eredményez. Ha több mint 30 másodpercig várakozol, kapcsold ki a motort! Ne várj túl sokat, mielőtt sebességet váltanál!

UNEP „zöld autóvezetés" programja

A közúti szállítás és az autós közlekedés az egyik legnagyobb légszennyező forrás a világon, mivel a legtöbb motor fosszilis energiahordozó elégetésével működik. A UNEP DTIE autóipari szponzorok bevonásával olyan okos vezetési technikákat népszerűsíti, amelyek révén költségmegtakarítást érhetünk el, a közlekedés biztonságosabbá válik, a levegő pedig tisztább marad.

www.greener-driving.net (angol, német)

Elmenni

„A Föld nevű űrhajónak nincsenek utasai. Mindannyian a személyzethez tartozunk.”
[Marshall McLuhan, szociológus]

Több információ a témában:
www.ecotourism.org (angol)
www.greenglobe21.com (angol)
www.responsibletravel.com (angol)

www.naturpark.hu (magyar)
www.ddnp.hu/ (magyar)
www.foek.hu/programok/fenntarthato.html (magyar)
www.korosoknaturpark.hu (magyar)
www.planetclub.hu (magyar)
www.wwf.hu (magyar)
http://gemenc.hu/ (magyar)
www.magosfa.hu (magyar)

A mobilitás többet jelent a helyi közlekedésnél. Azt is jelenti, hogy tanulás, munka vagy szórakozás céljából egy időre elhagyjuk otthonunkat. De vajon választhatjuk-e ennek a többinél fenntarthatóbb módját?

A turizmus a világ gazdasági tevékenységeinek több mint 10%-át teszi ki, és közvetlen vagy közvetett módon több mint 200 millió embernek biztosít munkát. További részletekért nézd meg: www.unep.fr/pc/tourism/sust-tourism (angol)
www.world-tourism.org/facts/menu.html (angol)
www.wttc.org (angol)

A turizmus óriási hatást gyakorol a bolygónkra, ez a világ egyik legnagyobb iparága. Az Idegenforgalmi Világszervezet szerint 2020-ra a nemzetközi utazások száma évente világszinten eléri az 1,6 milliárdot (2004-ben 763 millió volt).

A tömegturizmus komoly környezeti károkat okoz. Tudósok előrejelzései szerint 2015-re az éves ózonréteg-károsodás felét a légi közlekedés okozza majd. A légi közlekedés egésze természetesen nem írható csak a turizmus számlájára, de jelentős mértékben hozzájárul a problémához.

A lég-, a talaj- és a vízszennyezés különösen a parti területeken jelentkezik, amelyek gyakran túllátogatottak. Még szembeszökőbb a felelőtlen turisták nyoma, akik a földi paradicsomot szemétlerakóvá változtatják.

Vannak alternatívák? Természetesen. Manapság egyre növekvő számban kínálnak fenntartható nyaralási és utazási lehetőségeket (természetvédelmi, -megőrzési és helyreállítási projektek, önkéntes segélyprojektek, külföldi tanítás stb.). Keress rá a neten: ötletek és lehetőségek százait fogod találni, de légy körültekintő: sok közülük közel sem annyira fenntartható, mint azt magáról állítja!

Valami pihentetőbbre vágysz? Nem gond. A fenntarthatóság a hagyományos nyaralásnak is lehet jellemzője. A helyiek által, okosan vezetett szállodák, panziók és kempingek nagyobb eséllyel támogatják és tartják tiszteletben a helyi gazdaságot, környezetet és kultúrát, mint egyes nemzetközi szállodaláncok.

Biztató jel, hogy a fenntartható vagy etikus turizmus egyre nagyobb népszerűségnek örvend. Alább felsoroltunk néhány nyaralási tanácsot. A lista hosszúnak tűnhet, de az utazás a mindennapokhoz képest kétszeres energiát és figyelmet kíván. Nemcsak olyan helyre mész, amelynek kultúrája gyakran ismeretlen számodra, de egyben valaki más otthonába érkezel. A tisztelettudó és figyelmes vendéget mindenhol nagyra értékelik.

Néhány jó tipp

Sok mindent tehetünk, hogy turistaként okozott káros környezeti hatásunkat csökkentsük, például…

- Válassz olyan utazási módot, amely a vendéglátó közösségnek a legnagyobb hasznot hozza! Jegyek és emléktárgyak vásárlásakor az alkudozás kizsákmányolást jelenthet.
- Védd az értékes természeti környezetet! Ne pazarold a vizet és az energiát! Patakokban és forrásokban kerüld a vegyszerek (például mosószerek) használatát!
- Gyűjtsd össze a szemetet! Égesd vagy ásd el a papírt, és különíts el minden nem lebomló hulladékot!
- A növényeknek saját természeti környezetükben kell virágozniuk. Dugványok, magok és gyökerek gyűjtése a világ legtöbb országában illegális.
- Támogasd a helyi kereskedelmet és kézműveseket! Ahol lehetséges, helyben készített ajándéktárgyakat vásárolj!
- Tiszteld a földtulajdonjogokat! Törzsi területeken a turistáknak úgy kell viselkedniük, mint magánterületen.
- Próbálj meg minél többet olvasni az országról, amit meglátogatsz – ez segít abban, hogy tisztelni tudd a helyi kultúrát, és hogy nyitott ajtók fogadjanak. Sok országban a bő és könnyű ruhák kívánatosabbak a kivágottaknál. Hasonlóan, bizonyos kultúrákban nyilvános helyen a csók nem elfogadott.

Tehát, ahogy az amerikai Sierra Club is ajánlja: csak fotókat hozz, és csak lábnyomokat hagyj!

Az UNEP Túravezető Kezdeményezése

Egy fenntarthatóbb közlekedési jogszabályozás foganatosítása a német Studiosus' fenntartható fejlődést célzó erőfeszítéseinek egyik központi eleme. Javaslataik között szerepel a vonat- és buszközlekedés támogatása a légi- és autós közlekedés kiváltása érdekében.

Ökoturizmus Nepálban

Az 1950-es évektől a nepáli Annapurna régió rendkívül népszerűvé vált a világ minden tájáról érkező hátizsákos turisták körében. Az ACAP (The Annapura Conservation Area Project) 1986-ban jött létre azzal a céllal, hogy a megelőzze a turizmus környezeti ártalmait (erózió, biodiverzitás csökkenése). A szervezet sikeres programokat bonyolított le a környezet védelme, a turizmus-szervezés és a helyi közösségek fejlesztése érdekében. www.toinitiative.org www.gonomad.com/helps/0010/clay_annapurna.html (angol)

„Korall vagy nem korall? Az én választásom"

A korallzátonyok sok tengerparti terület fő látványosságai. Az UNEP útmutatást ad, hogyan látogassuk ezeket a csodákat, és hogyan tartsuk tiszteletben a környezetüket: www.unep.fr/pc/tourism/sust-tourism (angol)

Források: Tourism Concern's (Nagy-Britannia); a Survival International etikai kódexe; a Himalájai Turista Etikai Kódexe (Nepál); a Harmadik Világ Turizmusának Ökumenikus Koalíciója (Bangkok); Tourism with insight (Németország); www.sierraclub.org (angol)

Csökkentsd a szemetet!

„Minden általunk fogyasztott terméknek van egy rejtett története, összetevőinek, erőforrásainak és hatásainak íratlan leltára. A termékhez hozzátartozik a használata és eldobása folytán keletkező szemét is.”

[Paul Hawken, környezetvédelmi szakértő]

Az utóbbi években drasztikusan megnőtt a termelt hulladék mennyisége. A fejlett országokban élő emberek átlagosan 1 kg szemetet dobnak el naponta.

Az Európai Környezetvédelmi Ügynökség (EEA) 2005-ös tanulmánya szerint sok uniós országban egy fő több mint 500 kg szemetet termel egy év alatt. Az Unió korábbi célkitűzését, miszerint ezt a mennyiséget 2000-ig 300 kg alá kívánták szorítani, nem sikerült teljesíteni.

Egyértelmű, hogy meg kell állítanunk, sőt vissza kell fordítanunk ezt a tendenciát, ha nem akarunk pár év múlva szemétben fürdeni. Hosszú távú megoldásokat kell találnunk a szemét termelődésének megakadályozására három alapvető és nyomós okból kifolyólag:

- **minél több** mindent állítunk elő, **annál több** nyersanyagot, energiát, természeti erőforrást használunk fel, és ez aztán mind megy a szemétbe,
- ha **több** a szemét, **nagyobb** a környezetszennyezés esélye,
- a hulladék **jelentős része** nem szemét, s ezeknek az újrahasznosításával sok pénzt lehetne megtakarítani.

Hozzávetőleg 113 milliárd poharat, 39 milliárd evőeszközt és 29 milliárd tányért használnak és dobnak el évente az USA-ban – és ezek fele műanyagból készül. Indiában összesen 4,5 millió tonna műanyag hulladék keletkezik évente. Magyarországon egy átlagos napon 1,3 millió db nylonzacskót viszünk haza a boltokból. Ezek általában polietilénből készülnek, ami több mint 100 év alatt bomlik le.

http://themes.eea.europa.eu/Environmental_issues/waste/reports
http://themes.eea.europa.eu/Environmental_issues/waste/reports (angol)
www.humusz.hu (magyar)

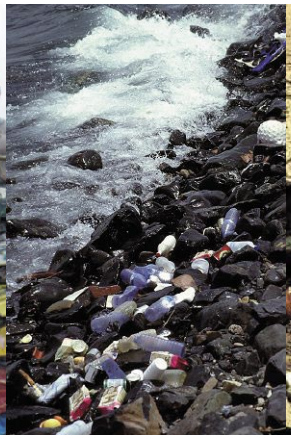

Félre a műanyaggal! *Kövesd te is az új-delhi fiatalok példáját!*

Új-Delhi lakosai a világ legnagyobb műanyagzacskó-fogyasztói közé tartoznak. Az indiai hadsereggel együttműködésben a Panchavati Zöld Mozgalom kampányt indított (The Quit India Polybag) a műanyag zacskók használatának csökkentéséért. Ennek keretében diákok ismertetik a helyi eladókkal és kereskedőkkel a műanyag zacskók környezeti hatását. A családokat pedig a zacskók ismételt használatára, sőt, ami még jobb, textil táskával való helyettesítésére biztatják.

A Panchavati erőfeszítéseinek köszönhetően Új-Delhi összes katonai kantinjában és szállodájában megtiltották a műanyag zacskók használatát. A Közigazgatási Vállalat is csatlakozott a Panchavatihoz, és elkötelezte magát amellett, hogy a várost műanyagzacskó-mentes zónává tegye.

Még a számítógépek is, amelyeket általában az FF-t elősegítő eszközként tartanak számon, idővel káros hulladékká válnak. A Basel Action Network jelentése szerint napjainkra az elavult és feleslegessé vált számítógépek száma elérte az 500 milliót. Ezek 716,7 millió kg ólmot, 2,87 milliárd kg műanyagot és 286 700 kg higanyt tartalmaznak – csupa mérgező anyagot.

www.svtc.org (angol)
Jó cuccok? Számítógép c. fejezet, World Watch Institute – Tudatos Vásárlók Egyesülete, 2005

Hogyan tudjuk újragondolni a szemét kérdését? Először is, fogyassz kevesebbet! Másodszor, vedd figyelembe a termék kialakítását! A hulladék minimalizálása vagy akár megszüntetése érdekében a termékek újratervezése szintén megoldást jelenthet. Az ökodizájn összetett kérdéséről további információkat találsz többek között ezeken az alábbi oldalakon:

www.o2.org (angol)
www.cfd.rmit.edu.au (angol)
www.wastewatch.org.uk (angol)
www.kovet.hu (magyar)
www.hulladek-suli.hu (magyar)

Ha újrahasznosított alapanyagból tervezett termékeket szeretnél látni, nézd meg ennek az ökodizájn cégnek az angol nyelvű honlapját: www.artdecodesign.com/catalogue www.unep.fr/pc/sustain/design/design.htm (angol)

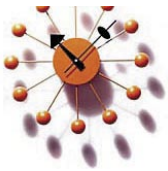

Mi az ökodizájn?

Az ökodizájn a termékek körkörös megközelítésű tervezése – „bölcsőtől a sírig" elvnek is nevezik –, amely figyelembe veszi annak teljes életciklusát a létrehozástól a használaton át a hulladékká válásig.

Céljai a következők:

- *Az alapanyagok, az energia és más erőforrások hatékonyabb felhasználása.*
- *Olyan alapanyagok választása, amelyek nem veszélyeztetett ökoszisztémákból származnak.*
- *A termék oly módon való megtervezése, amellyel megelőzhető a környezetszennyezést és a szeméttermelődést.*
- *Újrafeldolgozott/újrafeldolgozható anyagok és energiatakarékos technológiák választása.*
- *A termék életútjának optimalizálása: legyen könnyen használható, karbantartható, korszerűsíthető, újrahasználható, újrafeldolgozható vagy újragyártható.*
- *Csak egyszerűen! Kevesebb fajta anyag, összetevő használata egyazon termékben; a könnyű szétszerelhetőség és az újrafeldolgozhatóság lehetővé tétele.*
- *A szállítási hatékonyság növelése.*
- *Az egészségügyi kockázatok elkerülése. Biztonságos, nem mérgező anyagok használata.*
- *Emberi jogok tiszteletben tartása (kizsákmányoló üzemek és gyermekmunka mellőzése).*

Az ökodizájn nem jelenti minden esetben a termékek újratervezését. Felismeri, hogy az embereknek nem feltétlenül egy termékre van szüksége, hanem megoldásra. Ha jól tervezik meg, egy önkiszolgáló mosószalon nagyszerűen helyettesítheti az otthoni mosógépeket.

Az ökodizájn a feladat megoldására olyan alternatív lehetőségeket keres, amelyeknek ugyanakkora (vagy nagyobb) hatékonyság mellett kisebb a káros környezeti hatása.

Az ökodizájnerek hisznek abban, hogy az etikai és az esztétikai elvek nem egymással szemben álló, hanem egymást kiegészítő fogalmak.

A Földön jelenleg az erőforrások fogyasztásának csökkentése az egyik legnagyobb kihívás. Más szavakkal: nem szabad többé úgy gondolnunk a Föld természeti erőforrásaira – a fosszilis tüzelőanyagokra, vízre, természetes gázokra vagy fákra – mint soha el nem fogyó készletre. Itt játszik döntő szerepet az újrafeldolgozás.

Ha nem akarjuk kimeríteni természeti erőforrásainkat, akkor a csökkenő mértékű használatnak, az újra-használatnak és az újrafeldolgozásnak (angolul 3R: reduce, reuse, recycle) általánossá általánossá kell válnia a gazdasági és a mindennapi életben.
Ez elősegíti azt, hogy:

- **minimalizáljuk** és **megelőzzük** a további környezeti károkat;
- **ne használjuk** feleslegesen természeti erőforrásainkat;
- energiát **takarítsunk meg** és **csökkentsük** a szennyezést.

Mint az erdőirtás vagy az elsődleges nyersanyagok bányászata. www.env.go.jp/earth/3r/en (angol)

Ha szeretnél többet megtudni, kattints ide:
www.wastewatch.org.uk (angol)
www.recycle.net (angol)
az újrafeldolgozott/újrafeldolgozható anyagok jegyzékét pedig itt találod:
www.grn.com/grn/library (angol).
További hasznos infó:
www.humusz.hu (magyar)
www.elektrohulladek.hu (magyar)
www.kukabuvar.hu (magyar)
www.hulladek-suli.hu (magyar)

Az újrafeldolgozás a szilárd hulladékok csökkentésében is komoly szerepet játszhat, hiszen új termékek gyártásához használják fel őket. Az újrafeldolgozott papír minden tonnája 17 fát és 21 000 liter vizet kímél meg. Ráadásul a légszennyezés 30 kg-mal csökken, és 2,3 m^3-rel kevesebb szemét kerül szemétlerakóba.

Újrafelhasználásuk, és használatuk csökkentése a leghatásosabb ellenszerei a csomagolóanyagok hulladékká válásának. Az USA-ban például évente 64 millió tonna csomagolóanyagot dobnak el. Jó jel, hogy már vannak vállalatok, amelyek törekednek rá, hogy megtalálják a csomagolás kevésbé környezetszennyeő módját.

Néhány jó tipp

Az általunk termelt szemét mennyiségét egyszerű módszerekkel csökkenthetjük:

- **Utasítsd vissza** a felesleges csomagolást, és bátorítsd arra a gyártókat, hogy hagyják abba termékeik túlcsomagolását!
- Amikor csak tudod, **váltsd vissza** az üvegeket és az újratölthető edényeket; vásárolj mindenből visszaválthatót!
- **Használj és tölts újra**, amit csak tudsz! Az olyanok, mint boríték, palack, műanyag zacskó, mind újrahasználhatók. A már nem használt ruhákat, könyveket, játékokat add jótékonysági szervezeteknek – így másokat hasznos és számukra értékes dolgokhoz juttathatsz.
- Az elromlott dolgokat **javítsd meg** ahelyett, hogy kidobnád!
- Járulj hozzá a papír, a fémdobozok, az üvegek és a műanyagok **újrafeldolgozásához:** vidd őket a helyi szelektív hulladékgyűjtőkbe! Komposztáld a szerves háztartási hulladékot!

Komoly talaj- és vízszennyezést okozhatnak *a szemeteő turisták. Bár nem a környezetvédők feladata, hogy mások után összeszedjék a szemetet, különböző civilszervezetek évről évre szerveznek erdőtakarítási akciót. Az utóbbi években a Rügyecskék Alapítvány (www.rugyecskek.hu) többször is szervezett ilyen programot, de a www.greenfo.hu és a www.nonprofit.hu internetes oldalakon rendszeresen olvashatunk ezekről az eseményekről.*
Komoly esztétikai és környezetvédelmi károkat okoznak az illegális hulladéklerakók is. Az útszélekre, erdőkbe hordott szemétkupacok felszámolására indította a Hulladék Munkaszövetség (HuMuSz) Tájsebészet elnevezésű programját. Ha szeretnél részt venni az illegális szemétlerakók felderítésében, keresd bátran a HuMuSz Tájsebészet kampányát: www.tajsebeszet.hu.!

Műanyag: újrafeldolgozási címkék

Egy kis odafigyeléssel a legtöbb műanyag újrafeldolgozható, ezért ilyen célú gyűjtése rohamosan terjed is. A műanyagok újrafeldolgozásakor komoly nehézség, hogy nem keveredhetnek a különböző műanyagfajták, ugyanakkor kinézetük vagy tapintásuk alapján lehetetlen megkülönböztetni az egyes típusokat. Ha az újrafeldolgozásra szánt műanyag közé - akár minimális mennyiségben is – nem megfelelő műanyag kerül, az teljesen tönkreteheti az újrafeldolgozást.

A műanyagipar azzal reagált e problémára, hogy színes emblémák sorozatát dolgozták ki, amelyeket általában a műanyag edények alján láthatunk.

Az 1-es és 2-es típus újrafeldolgozása elterjedt. A 4-es típust kisebb mennyiségben hasznosítják újra. A többi általában nem kerül újrafeldolgozásra - esetleg kis jelentőségű tesztprogramokban.

www.atimes.coml (angol)

Fehér szemét.
Kína városaiban az emberek nap mint nap rákényszerülnek az eldobható tárgyak széles skálájának - műanyag poharak, edények, fésűk, fogkefék, golyóstollak és evőpálcikák - használatára. Kína az eldobható, egyszer használatos termékek legnagyobb piaca: évente milliárdszám használnak ilyet. A „fehér szemét" hatalmas mennyisége ellen médiakampányt szerveztek, hogy a kínaiakat rábírják szemetelési szokásaik megváltoztatására. Sok városban helyi rendelettel szabályozták a műanyag csomagolás mennyiségét. Zhejiang tartomány fővárosa, Hangzhou az első kínai város, amely betiltotta a műanyag csomagolást. Az embereket fűzfa- és szalmakosarak, anyagzacskók és más, papírlemezből, szalmából vagy keményítőből készült természetbarát edények használatára ösztönzik. Vajon melyik magyarországi város fogja követni a példájukat?

Keresd az újrafeldolgozási emblémákat! Fogyasztóként vásárlóerődet - a pénzedet - használhatod a dolgok megváltoztatására. Vigyázz: egyes címkék azt jelölik, hogy a termék mekkora része készült újrafeldolgozott anyagból; mások azt, hogy az összetevői könnyen újrafeldolgozhatóak! A Hulladék Munkaszövetség Környezetvédelmi jelzések és logók című ingyenes kiadványából tájékozódhatsz az egyes emblémák jelentéséről.

Az újrafeldolgozott termékek felkutatásának a környezettudatos vásárló mindennapi vásárlási szokásainak természetes részévé kell válnia. Újrafeldolgozott papírból például termékek sora készül, többek között ruhák, bútorok és játékok is.

Hatékonyabb energia

„Rajtunk, egyéneken múlik, hogy megtegyünk mindent, amit lehet, bármilyen kevés is az. Az, hogy egy lámpa lekapcsolása jelentéktelennek tűnik, még nem jelenti azt, hogy nem kell megtennünk.”

[XIV. Dalai Láma]

Az emberiség évszázadokig úgy használta a bolygó erőforrásait, hogy nem gondolt a jövőre. Az utóbbi 30 évben a globális energiafelhasználás majdnem 70%-kal nőtt. Ráadásul a következő 15 évre évi további 2%-os növekedést jósolnak.

World Resources Institute: http://climate.wri.org/index.cfm (angol)

A világszerte egyetlen év alatt elfogyasztott olajmennyiség létrehozásához egymillió évre volt szüksége a természetnek. A becslések szerint a világ olajtartalékai kevesebb mint 50 év múlva kimerülnek. Hagyományos energiaforrásaink – a szén és az olaj – fosszilis fűtőanyagok. Nevüket onnan kapták, hogy állatok és növények a földtörténeti ókorban megkövesedett maradványaiból jöttek létre évmilliók alatt.

Clayton idézett műve, 97.o.

www.fuelcellpark.com (angol)

Okos élet. *A Japán Energiatakarékossági Központ ezen a néven indított kampányt, melynek célja egy újfajta, energiatakarékos életmód népszerűsítése a tömegmédia – újságok, tévé, rádió –, valamint plakátok, szórólapok és videofilmek segítségével.*

Télen és nyáron, amikor magas az energiafogyasztás, energiatakarékossági kampányokat szerveznek Japán nagyvárosaiban. Az alacsony energiaigényű divat népszerűsítésére „Okos kollekció” címmel kiállításokat rendeznek Tokióban és Oszakában. A szervezet felméréseket is folytat: az étkezési szokások témájában végzett kutatása például kiindulópontja lett az energiatakarékos főzőedényekkel, élelmiszergyártással és –elosztással kapcsolatos ötletek támogatásának. Az irodai gépeket is átvizsgálták: céljuk a készenléti állapotú készülékek energiafogyasztásának csökkentése volt.

A szervezet felmérési eredményeit plakátokon, kiadványokban, újsághirdetésekben és a honlapján is közzéteszi: www.eccj.or.jp/index_e.html (angol)

Az ELI kampány *(Efficient Lighting Initiative, Hatékony Világítási Kezdeményezés) 2002. október és 2003. február között zajlott az E-MISSZIÓ TERMÉSZET- ÉS KÖRNYEZETVÉDELMI EGYESÜLET szervezésében. A kampány az energiatakarékos kompakt fénycsövek használatát népszerűsítette, és bemutatta a fénycsövek használatával elérhető megtakarítási lehetőségeket.*

Az ELI kampány céljai:

- *a világításra használt energiamennyiség csökkentése*
- *a környezetszennyezés és a globális felmelegedés minimalizálása*
- *és mindezekkel rengeteg pénz megspórolása!*

További információk és hasznos tippek: www.eli.hu

A fosszilis üzemanyagok túlzott mértékű használata magas szenynyezettséget eredményezett (hiszen elégetésük által szén-dioxid kerül az atmoszférába, ez elősegíti a globális felmelegedést – lásd a következő fejezetet –, és savas esőket okoz). Csökkentenünk kell a Föld véges természeti erőforrásaitól való függőségünket. Alternatív, megújuló energiaforrásokra van szükségünk – azonnal.

Sajnálatos módon a szél-, a nap- és a vízenergia, a geotermális és a biomasszából származó energia használata még nem elterjedt. Mi az oka? A kormányzatok energiapolitikája a hagyományos energiaforrásokat részesíti előnyben. Szükség lenne tőkére, a kutatások támogatására és az alternatív energiaforrások népszerűsítésére. A tisztább energiatermelési technológiák fejlődésével és hatékonyabbá válásával párhuzamosan ez a helyzet remélhetőleg megváltozik a közeljövőben.

Tudj meg többet:
www.solardome.com (angol)
www.solarnow.org (angol)
www.crest.org (angol)
www.eere.energy.gov (angol)
www.fedarene.org (angol)
www.energiaklub.hu (magyar)
www.zoldtech.hu (magyar)
www.mgte.hu (magyar)
www.biogas.hu (magyar)
www.mbmt.hu (magyar)
www.xsany.hu (magyar)

Új energia-Juice. *A Greenpeace az nPower nevű céggel közösen indította útjára a zöld energia egyesült királyságbeli bevezetéséért Juice elnevezésű kezdeményezését, amely elsőként kínál a hagyományossal megegyező árú alternatív energiát. A Juice a szélenergiát hasznosítja, mely nemcsak megfizethető árú, de képes kielégíteni a folyamatosan bővülő igényeket, hisz minden 50 000 előfizet után újabb szélerőművet építenek. Addig is, az előfizetők a már létező megújuló energiaforrásokból kapják a zöld energiát. Több infó angolul: www.npower.com/juice*

A SAYWITE nevű perui ifjúsági szervezet *célja, hogy napelemek telepítésével biztosítson megújuló energiát vidéki falvak orvosi rendelőinek. A csoport megszervezi a panelek felszerelését; helyi és egyetemi diákokat képeznek ki a projektben részt vevők támogatására; segítséget adnak a panelek karbantartásához; valamint környezetvédelmi előadásokat tartanak. A Saywite egyéb projektekbe és kampányokba is bekapcsolódott. Szélerőművet építenek, hogy bebizonyítsák, ez életképes alternatívája a fosszilis üzemanyagoknak. Az autóhasználat kiváltására állomásokat hoznak létre közös használatú biciklik számára.*

Az energia legtöbb tevékenységünkhöz: főzéshez, fűtéshez és az ipari gyártáshoz is elengedhetetlen. Az energiahasználatnak, -termelésnek és -pocsékolásnak azonban megvannak a maga következményei. Az autók után az energia a legnagyobb szennyezési forrás a Földön.

Az energiatakarékosság szerteágazó téma, globális és egyéni szintű megoldásokat is kínál. A mindennapjainkban sokféle módon csökkenthetjük energiahasználatunkat. Ne feledjük, hogy energiamegtakarítással pénzt is spórolunk!

A levegő és a víz fűtése együttesen egy háztartás energiaszámlájának 75%-át teszi ki. Az energia növekvő költségei miatt az energiatudatosság egyre inkább elengedhetetlen követelménnyé válik.

Néhány jó tipp...

Néhány példa arra, hogyan lehet kevesebb energiát fogyasztani otthon:

- Kapcsold ki! A készenléti állapotban (stand by) levő **tévé** is jelentős energiát fogyaszt: a bekapcsolt által elhasznált energia ¼-ét.
- Vásárolj energiatakarékos **kompakt fénycsövet**! Kapcsold le a lámpát az üres szobákban!
- Csavard le a **hőszabályzót** néhány fokkal! Ha **fázol**, inkább vegyél fel még egy réteg ruhát, ne a fűtést kapcsold be!
- Ne használj több meleg vizet, mint amennyire szükséged van – **zuhanyozz**, vagy oszd meg a fürdővizet.!
- **Hálózati áramot** használj, amikor csak lehetséges! A lemerült elemek rendkívül szennyezőek. Ha elemekre van szükséged, használj újratölthetőeket!
- Szigeteld az **ajtókat** és az **ablakokat!**
- A régi háztartási gépeket energiahatékony újakkal cseréld le!

Az Energy Star

önkéntes címkézésiprogramot az USA Környezetvédelmi Hivatala vezette be 1992-ben. Eredeti célja, hogy a szén-dioxid-kibocsátás csökkentése érdekében megjelölje és népszerűsítse az energia-hatékony termékeket. Mára az Energy Star címkéket megtalálhatjuk a legtöbb új otthonban, az építőiparban, a háztartási fűtő és hűtő termékeken, használják a legtöbb berendezés, irodagép és világítótest esetében, a fogyasztói elektronikában és még sok helyen. Az Energy Start nemrég az Európai Bizottság is átvette, így globális energiahatékonysági címkévé vált.

További infók:
www.energystar.gov (angol)
http://okocimke.kvvm.hu (magyar)

Időjárás-előrejelzés

„Azokat, akik úgy gondolják, hogy a felgyorsult ütemű globális felmelegedést nem az emberi tevékenységekből származó üvegházhatás okozza, azokhoz tudnám hasonlítani, akik még mindig azt hiszik, hogy a Föld lapos.”

[Gerhard Berz, tudós]

A Föld atmoszférájában és éghajlatában keletkezett károk olyan komolyak, hogy első reakciónk ez lehet: mit számíthat egyetlen ember erőfeszítése? Pedig sürgősen szükség van a változásra. A globális felmelegedés és az ózonréteg pusztulása két különböző probléma. Mégis összekapcsolódnak, mert mindkettő az atmoszféránk minőségével függ össze, és mindkettőnek közvetlen hatása van az emberek és bolygónk egészségére. Ha nem teszünk semmit, annak a Föld számára katasztrofális következményei lesznek.

Globális felmelegedés. Az elmúlt 100 évben az átlagos globális hőmérséklet 0,5 °C-kal emelkedett. A tudósok szerint bolygónk azért melegszik, mert több millió gyárával és autójával, fűtő és légkondicionáló berendezéseivel az emberiség több üvegházgázt – szén-dioxidot, metánt, nitrogén-oxidot és fluoridos gázokat – bocsát a levegőbe, mint korábban bármikor.

Az üvegházgázok onnan kapták nevüket, hogy a Föld körül ugyanúgy hőszigetelő réteget képeznek, és megtartják a napsugarakból származó hőt, mint az üveg egy melegházban. Több információ angolul: www.ipcc.ch; http://unfccc.int; www.grida.no; www.greenpeace.org/international/campaigns/climate-change

Az Éghajlatváltozás Kormányközi Testülete (Intergovernmental Panel on Climate Change, IPCC) becslése szerint e század végéig 5,8 °C-kal fog emelkedni az átlagos globális felszíni hőmérséklet, ha nem cselekszünk. E hőmérséklet-emelkedés az emberiségre és a hasonló életformákra nézve komoly következményekkel járhat. Például a tengerszint kb. 90 cm-es emelkedésével, ami vízparti területek és kisebb szigetek elárasztását jelenti, vagy mint a szélsőséges időjárási jelenségek (Iván, a hurrikán, vagy a Tátra erdejeit elpusztító szélvihar) gyakoribbá és súlyosabbá válásával. A Kiotói Jegyzőkönyv az iparosodott országok (az USA kivételével) kötelezettségvállalása, hogy 2008 és 2012 között az 1990-es szinthez képest átlagosan 5,2%-kal csökkentik szén-dioxid-kibocsátásukat.

Ha a Kiotói Jegyzőkönyvről szeretnél többet megtudni, kattints ide: www.ipcc.ch; http://unfccc.int/essential_background/kyoto_protocol/items/2830.php (angol); www.kvvm.hu/szakmai/klima (magyar).

Az 5,2%-os csökkentés csak az első lépés. A klímaváltozás által okozott károkat akkor tudjuk helyrehozni, ha megfelelő erőfeszítéseket teszünk a jelenlegi fogyasztási szokásaink és gyártási módszereink megváltoztatására. Szakértők szerint 2050-ig a globális szén-dioxid-kibocsátás 60%-os csökkentésére van szükség, ha el akarjuk kerülni a katasztrofális éghajlatváltozást.

Az ENSZ IPCC szerint. A széndioxid-kibocsátás ilyen arányú azonnali csökkentése lehetetlen, de a szám jól érzékelteti, hogy mennyivel kéne a szennyezést csökkenteni ahhoz, hogy megfékezhessük a globális felmelegedést.

Az ózonlyuk. Az ózon olyan gáz, amely a föld felszínén mérgező. Ugyanakkor a Földet 25 km-rel a földfelszín felett körülvevő finom ózonréteg megvéd minket a Nap káros sugaraitól. Ez az ózonréteg létfontosságú a Föld élőlényei számára, hiszen a Napból érkező káros - bőrrákot és szembetegségeket okozó, növényeknek és állatoknak is ártó - ultraibolya (UV) napsugarakat szinte teljes mértékben elnyeli. Az ózonréteget károsító gázok legalább 111 évig aktívak és ártalmasak maradnak a sztratoszférában.

1985-ben a tudósok lyukat találtak az ózonrétegen, azaz rendkívül alacsony sztratoszférikus ózonkoncentrációt mértek. Ez a lyuk az Antarktisz felett helyezkedik el és területe jelenleg háromszor akkora, mint az Egyesült Államoké. Mostanáig a Földet védő ózonréteg körülbelül 10%-át pusztítottuk el. A „hiányzó" ózon megsemmisítéséért bizonyítottan a CFC (klórozott-fluorozott szénhidrogén) gázok felelősek.

Ezeket az anyagokat először hűtőszekrényekben, később légkondicionáló berendezésekben használták. A CFC-k másik jelentős felhasználási területe az aeroszolos palackok. Több információ: UNEP DTIE OzonAction Programme (Energia és Ózon Akciócsoport), e-mail: ozonaction@unep.fr; www.unep.fr/ozonaction (angol), www.tiszta.levego.hu/ozonlyuk.html (magyar)

A fejlett országok megegyeztek az ózonra káros vegyszerek használatának megfékezésében betiltásuk vagy termelésből való kivonásuk révén. A fejlődő országokban azonban 2010-ig még megengedett a használatuk.

Enjoy Climate Change

Az éghajlatváltozás megállítása.
A globális felmelegedés nem fog magától megszűnni. Az erőforrások hatékonyabb felhasználása a termelési folyamatokban; alacsonyabb energiaigény , jobb teljesítményű termékek: mindezeknek általánosan elterjedtté kell válniuk, ha meg akarjuk oldani a problémát.
A vállalatoknak létfontosságú szerepük van a széndioxid-kibocsátást csökkentő technológiák piacra dobásában és népszerűsítésében.

Európa és az USA kilenc piacvezető vállalata hozta létre a **Respect Table** *(Tiszteletasztal) nevű vállalathálózatot, amely a Kiotói Jegyzőkönyv kihívásainak igyekszik megfelelni. A hálózat a klímaváltozás elleni küzdelmet tette meg legfontosabb céljának: a cégek egy társadalmilag, környezetileg és gazdaságilag fenntartható társadalom megteremtése érdekében működnek együtt. A részt vevő vállalatok között szerepel az Ikea (Svédország), az Interface (USA), a Nuon Renewable Energy (Hollandia), a The Body Shop (Anglia).*
[www.respecteurope.com] [angol]

A Globális Klímaváltozás Pew Központ *(Pew Center on Global Climate Change) nonprofit, politikamentes és független szervezet, amelynek célja, hogy hiteles információt, egyenes válaszokat és innovatív megoldásokat adjon a globális klímaváltozással kapcsolatos kérdésekre, problémákra. A szervezet keretében 32 nagyvállalat végzi a közvélemény felvilágosítását az éghajlatváltozás kockázatairól, kihívásairól és megoldásairól.*
[www.pewclimate.org] [angol]

Cselekedni sosem késő. Az ózonréteg meggyógyul, ha kevesebb ózonkárosító anyagot használunk. De még ha holnap be is tiltanák az összes ilyet, az ózonrétegnek 100 évre lenne szüksége a teljes gyógyuláshoz.

És a tény, hogy hozzá vagyunk ezekhez szokva, és technológiáink is ezekre épülnek.

A fosszilis tüzelőanyagokkal való bőséges ellátottság hosszú ideig nem kényszerített bennünket arra, hogy alternatív és tisztább lehetőségeket keressünk. Emiatt még mindig erősen függünk a hagyományos energiaforrásoktól, s ennek következményeit érzékelhetjük egészségünk és bolygónk állapotán. Több időt, pénzt és „emberi energiát" kell fektetnünk abba, hogy a megújuló energiákat a fosszilis tüzelőanyagok helyettesítőivé tegyük. A tudatos vásárlóknak kulcsfontosságú szerepük van: pozitív tetteik által a „fenntarthatóságért rajongók klubja" folyamatosan gyarapszik. A hatalmas multinacionális vállalatok is nehéz idők elé néznek, ha nem veszik figyelembe a számunkra fontos szempontokat.

Ha szeretnél többet tudni ezekről az összetett témákról, ezeken az oldalakon kezdheted a kutatást:
www.safeclimate.net (angol)
www.climatevoice.com (angol)
www.iisd.org/youth/internetcafe (angol)
www.energiaklub.hu (magyar)
www.tiszta.levego.hu (magyar)
www.wwf.hu (magyar)
www.vahava.hu (magyar)
www.eghajlatvaltozas.hu (magyar)

A World Business Council for Sustainable Development (Üzleti Világtanács a Fenntartható Fejlődésért) az éghajlatváltozás, az üzleti élet és más érintettek kapcsolatát vizsgálja: www.wbcsd.org
» Key Activities
» Energy & Climate (angol) vagy
www.bcsdh.hu
» Energia és éghajlat (magyar)

Néhány jó tipp

Mit tehetünk az éghajlatváltozás és az ózonréteg pusztulása ellen?

- **Ne használj** többé **hajtógázas palackokat**! Bár már nem tartalmaznak CFC-t, más szennyező vegyszerek még vannak bennük, és nem újrafeldolgozhatók.
- Ha új **hűtőt** veszel, legyél benne biztos, hogy alacsony CFC-tartalmú vagy ami még jobb: egyáltalán nem tartalmaz CFC-t! Ne dobd el csak úgy a régi hűtőd: hívd fel a gyártót, és kérd meg, hogy vonja ki belőle a CFC-t! Ezt ugyanis újra lehet (sőt kell) hasznosítani!
- Csökkentsd az **autó és egyéb motoros járművek használatát**! Az gépjárművek az egyik legjelentősebb szén-dioxid-kibocsátók, és más üvegházgázokat is termelnek.

Védd a vizet!

„E század sok háborúja az olajért folyt, de a következő századeit a vízért vívják majd."

[Ismail Seragelgin, Világbank, 1995]

Megisszuk, megmosakszunk benne, elmossuk benne edényeinket, kimossuk ruháinkat, megtisztítjuk vele otthonainkat, autóinkat. Az emberi test nagyrészt vízből áll. A magok sem nőnének nélküle - a víz gyakorlatilag minden élőlény létezéséhez létfontosságú. Egy hónapig élhetünk étel nélkül, de víz nélkül csak 5-7 napig bírjuk.

A Föld vízkészletének 97%-a tengervíz, ami emberi fogyasztásra alkalmatlan. A teljes vízkészlet kevesebb mint 1%-a áll rendelkezésre ivásra és egyéb célokra, beleértve a mezőgazdaság és az ipar vízigényét is. Az így felhasznált víz folyókból, víztározókból és talajvízforrásokból származik.

A vízhasználat világszerte növekszik. A következő évek során ennek az oly alapvető és lényeges anyagnak az elérhetősége a világ egyik legsürgetőbb és a legkomolyabb konfliktusokat kiváltó problémájává válhat.

A jelenlegi igénynövekedés alapján kiszámolható, hogy a gazdaságosan kitermelhető víz bizonyos kritikus területeken hamarosan elfogy. Nagy valószínűség szerint 2025-re az emberiség kétharmada fog komoly vízhiánnyal küzdeni.

A Föld lakosságának hatalmas része – 2,4 milliárd ember – nem fér hozzá biztonságos ivóvízhez. Világszerte több mint 4 milliárd embernek nincs folyóvíz az otthonában. Afrika bizonyos részein nők és gyerekek akár 20 liter vizet cipelnek haza a legközelebbi vízforrástól gyakran több mint 5 órás úton. Eközben az iparosodott országokban az átlagos városi háztartásban élő átlag 4-6 fő naponta 640 liter vizet használ.

www.thewaterpage.com (angol)
www.waterweb.org (angol)

Ezek a számok elég sokkolóak, és fennáll annak a lehetősége, hogy minden eddiginél nagyobb katasztrófa következik be, ha nem vesszük komolyan a víz megőrzésének és kezelésének ügyét.

Magyar oldalak: www.e-misszio.hu/02tisza.html, www.wwf.hu/wwfrol_1_1_2.php, www.vedegylet.hu

A közelmúltban több tanulmány is született a célból, hogy felhívják a figyelmet az édesvízi ökoszisztémák (mocsarak, tavak és folyók) gazdasági értékeire, melyek fontosságuk ellenére világszerte komoly veszélyben vannak.

A hatvanas években az Aral-tóba érkező folyóvíz mennyisége vészesen lecsökkent. Ennek az volt az oka, hogy a rizs- és gyapottermeléshez kialakított folyómenti öntözési rendszerek a közép-ázsiai Tian Shan- hegységből származó természetes vízutánpótlás több mint 90%-át elhasználták. További részletek angolul: www.world-lakes.org/lakedetails.asp?lakeid=9219 www.enrin.grida.no/aral/main_e.htm

Az Aral-tó – korábban a világ negyedik legnagyobb tava – mindössze 30 év alatt eredeti méretének kevesebb mint felére csökkent, és olyan sóssá vált, mint az óceán.

A fejlett országokban rendszeresen szennyezések károsítják a vízkészleteket, folyókat és tavakat, ezzel is veszélyeztetve az ökológiai egyensúlyt. Az emberek számtalan módon juttatnak szennyező anyagokat a vízkörforgás egyes állomásaiba: a szennyvíz tengerbe engedésétől a veszélyes vegyszerek folyókba öntéséig…

Guidelines for Drinking-Water Quality (Útmutató az ivóvízminőséghez), Egészségügyi Világszervezet (WHO) Harmadik kiadás, 2004. letölthető: www.who.int/water_sanitation_health/dwg/guidelines/en Valamint több információ angolul: Pesticid Action Network, www.pan-uk.org

A víz minősége legalább olyan fontos, mint a mennyisége, a fejlődő és fejlett országokban egyaránt. Az Egészségügyi Világszervezet (WHO) jelentése szerint az elfogadható értéket meghaladó mennyiségű szennyező anyag kerül az angolok ivóvizébe. A vizet szennyező anyagok listája hosszú: gyomirtó szerek, nitrátok, foszfátok, ólom, olaj és sokfajta ipari vegyszer.

☺ Néhány jó tipp

Vízhasználati szokásaink megváltoztatásával komoly eredményeket érhetünk el. Minél kevesebb víz van a folyókban, annál koncentráltabb a szennyezés. Mit tehetünk, hogy megvédjük a vizet?

- ☞ Fürdés helyett inkább **zuhanyozz**! Fürdéskor átlagban kétszer annyi víz fogy, mint egy zuhanyozásnál.
- ☞ Ha kicseréled a **wc-t** vagy a **mosógépet**, olyan terméket keress, amelyiknek alacsony a vízfogyasztása!
- ☞ Ritkábban mosd a **ruháidat**: néha nem is igazán koszosak, inkább csak szellőztetésre van szükségük. Így a ruháid is tovább tartanak.
- ☞ A **tamponokat, tisztasági betéteket, pelenkákat** és **óvszereket** ne húzd le a wc-ben, hanem dobd a szemétbe, különösen, ha olyan helyen laksz, ahol a szennyvizet kezeletlenül a tengerbe vagy a folyóba vezetik! Gondolj a következő alkalomra, amikor úszni, horgászni vagy kirándulni mész!
- ☞ Sose önts **háztartási vegyszereket** (olajat, terpentint és festékoldót stb.) a lefolyóba!

Palackozott víz: az igazi ár. *Egy új, független kutatás eredményeinek ismeretében a WWF arra buzdítja az embereket, hogy csapvizet igyanak, ami az esetek többségében legalább olyan jó, mint palackozott társa. A csapvíz fogyasztása jó a környezetnek és a fogyasztók pénztárcáinak is.*

A kutatás szerint sok országban a gyakran ezerszeres árba kerülő palackozott víz nem szükségszerűen biztonságosabb vagy egészségesebb, mint a csapvíz. Mégis, a vízpalackozás a világ leggyorsabb növekvő italgyártási iparága, becsült értéke évi 4 400 milliárd forint.

Az ENSZ Élelmezési és Mezőgazdasági Szervezete (FAO) szerint tápanyagok tekintetében a palackozott víz nem jobb a csapvíznél. Kis mennyiségben ugyan tartalmazhat ásványi anyagokat, de azok sok helyen a csapvízben is megtalálhatóak.

A kutatás arra is fényt derít, hogy évente 1,5 millió tonna műanyagot használnak vízpalackozásra. A palackok gyártásakor és eldobásakor mérgező vegyszerek kerülhetnek a környezetbe. Ráadásul az évente eladott 89 milliárd liter palackozott víz egynegyedét nem a származási országban fogyasztják: szállításából adódó üvegházgázok (főként szén-dioxid) kibocsátása hozzájárul a globális klímaváltozás problémájához.

Több információ: WWF vizes élőhelyek védelmét és megőrzését célzó kampánya,
e-mail: laurice.ereifej@wwf.hu

Információra szomjazol?
Látogasd meg az UNESCO vízportálját: www.unesco.org/water (angol) vagy más fontos weboldalakat, mint például:
www.thewaterpage.com (angol)
www.gpa.unep.org (angol)
www.vizugy.hu (magyar)

Egy trópusi országban, például **Thaiföldön** *egy átlagos golfpálya fenntartásához évente 1500 kg műtrágyára, növényvédő és gyomirtó szerre van szükség, és annyi vizet fogyaszt, mint 60 000 vidéki lakos.*

Vásárolj fájdalom nélkül!

„Bárhol is van igazságtalanság, az mindenhol veszélyezteti az igazságot.”

[Martin Luther King, emberi jogi vezető]

Semmit nem vásárolni nem reális, de nagyon fontos, hogy felhagyjunk a túlzásba vitt vásárlással. Az FF nemcsak termelési módszereink és fogyasztási szokásaink környezeti hatásairól szól: az emberi és társadalmi költségeket is figyelembe kell venni.

Számtalan, a boltokba, majd az otthonainkba kerülő terméket fejlődő országokban gyártanak, mert a multik itt sokkal olcsóbb munkaerőt találnak. De az üzletnek minden résztvevő számára méltányosnak kell lennie. Az FF célja, hogy megvalósuljon a társadalmi igazságosságosság, és tiszteletben tartsák az alapvető emberi, társadalmi és gazdasági jogokat, amelyek mindenkit megilletnek és amelyekből senkit nem lehet kizárni.

A gyerekmunka egyértelmű példa arra, hogy az FF miért teszi szükségessé a termékek előállításában részt vevő emberek körülményeinek és alapvető jogainak vizsgálatát. A Nemzetközi Munkaügyi Szervezet (ILO) becslései szerint a fejlődő országokban körülbelül 211 millió 5-14 éves gyerek vesz részt gazdasági tevékenységekben.

www.ilo.org (angol)

Szőnyegtisztítás. *A Rugmark egy nonprofit szervezet, célja a gyermekmunka megszüntetése és tanulási lehetőségek biztosítása nepáli, indiai és pakisztáni gyerekeknek. A Rugmark embléma azt jelzi, hogy az eladásra kínált szőnyeg vagy takaró elkészítéséhez nem vettek igénybe illegális gyerekmunkát. 2004-ben Észak-Amerikában több mint 10 000 Rugmark emblémájú szőnyeget adtak el, ez 20% több volt, mint az előző évben. [www.rugmark.org] [angol]*

Az ILO felmérései szerint Afrikában 5-ből 2 gyerek vesz részt gazdasági tevékenységben (a világ összes dolgozó gyerekének 32%-a), Ázsiában 5-ből 1 (61%), Latin-Amerikában 6-ból 1 (7%), Óceániában 3-ból 1. Csak Afrikában a számok évente 1 millióval nőnek, és 2015-ig a dolgozó gyerekek száma elérheti a 100 milliót.

Indiában gyerekek ezrei vesznek részt a gyufa- és petárdagyártásban. Naponta 50-100 forintnak megfelelő fizetést kapnak, és napi 10-12 órát dolgoznak a hét minden napján. A pakisztáni szőnyegszövők 75%-a 14 év alatti lány.

„Research on Girl Child Weavers in the Carpet Industry"
(Kutatás a szőnyegipari leánygyermek szövőmunkásokról), RUGMARK Society Pakistan, 1999: www.rugmark.org/news_facts (angol)

A gyerekmunka azonban nem csak a fejlődő országok problémája. Az UNICEF friss tanulmánya szerint megközelítőleg 2,5 millió gyerek dolgozik ma is a fejlett és az átmeneti gazdaságú országokban.

Gól a gyerekmunka ellen – Euro 1996. *A labdarugó-Európa-bajnokság kezdete előtt került az újságok címlapjára a hír, hogy Pakisztánban gyerekmunkát alkalmaztak a focilabdák összevarrásához. Ennek hatására adta ki a FIFA (Nemzetközi Labdarúgó Szövetség) a Gyakorlati Irányelveket, amelyek meghatározták, hogy milyen focilabdát lehet használni a versenyen. A kampány eredményeképpen Pakisztánban megváltozott a futball-labdák gyártásának gyakorlata.*

A gyerekmunka csökkentése. *A kötelező közoktatás bevezetése bizonyítottan csökkenti a gyerekmunkát. Egyiptomban 1988 és 1998 között az iskolába járó 6-14 évesek aránya 81%-ról 89%-ra ugrott, miközben a foglalkoztatásuk aránya 18,5%-ról 7,1%-ra esett vissza. Az idézett felmérés azt is kimutatta, hogy a munkába állás a lányoknál végzetesebb hatással van az iskolába járásra, mint a fiúknál. A dolgozó lányok 73%-a ún. tartós foglalkoztatott, ugyanez az adat fiúknál csak 54,4% volt. (UNICEF 2001)*

Az UNESCO „Oktatás Mindenkinek" programja (Dakar, 2000) célul tűzte ki, hogy 2015-re mindenki számára elérhető legyen a kötelező, jó minőségű, ingyenes alapfokú oktatás, különösen a lányok, a nehéz körülmények között élők, valamint az etnikai kisebbségből származó gyerekek számára.

Forrás: www.unicef.org/french/sowc04/sowc04_education_child_labour.html www.unesco.org/education/efa/fr/wef_2000/index.shtml (angol)

www.un.org/millenniumgoals/regionalreps.html (angol)

A gyerekek általában olyan, nagyrészt élő munkára épülő, munkaintenzív tevékenységeket végeznek, amelyek nem kívánnak speciális készségeket, de a kis kezek előnyt jelentenek (szőnyegfonás, varrás, gyufakészítés). Sokszor veszélyes munkakörülmények között dolgoznak, és mivel fizikailag sebezhetőek, gyakran megbetegszenek. Munkaidejük hosszú, oktatásban kevéssé vagy egyáltalán nem részesülnek, és nevetséges összegeket keresnek.

Szomorú tény, hogy világszerte sok szegény család megélhetése függ a gyerekek keresetétől. Néhány politikus úgy hiszi, hogy a munka fontos és pozitív szerepet játszik a gyerekek életében és családjaikkal való kapcsolatukban, emiatt reformot javasolnak ugyan, de a gyerekmunka megszüntetését nem. A probléma összetett, de a megvalósítható megoldásoknak mindenképp a gyerekek családjainak aktív bevonására kell épülniük. A gyerekek szempontjai a legfontosabbak, hisz mindenkinek csak egy gyerekkora van!

ELVESZETT LEHETŐSÉG

A munka nemcsak a gyerek egészségét és biztonságát veszélyezteti: megfosztják jogaitól és a tanulásnak, az iskolába járásnak még az esélyét is elveszti. 2001-ben 115 millió gyerek (nagyrészük lány) maradt ki az általános iskolából még a negyedik év befejezése előtt. Az ENSZ Millenniumi Fejlesztési Céljai között szerepel, hogy 2015-re minden gyermek számára biztosított legyen az alapfokú oktatás.

Ez egy ördögi kör kezdete: oktatás nélkül az alacsonyan fizetett munkáktól és a szegénységből való menekülés esélyei jelentősen kisebbek. Ráadásul a fejlődő országokban a gyerekmunka alkalmazása hosszú távon súlyos következményekkel jár. A gyerekek képviselik egy ország reményeit és hordozzák jövőbeli lehetőségeit. Ha megvonják tőlük az oktatást, azzal a humán tőkét, a tanult, képzett munkaerőt vonják meg az országtól, amire pedig a legnagyobb szüksége lenne a fejlődő régiónak.

A fejlődő világban 773 millió ember, vagyis minden negyedik felnőtt nem tud írni vagy olvasni. Kétharmaduk nő. A mostaninál 1 200 milliárd forinttal nagyobb összegből biztosítani lehetne a világ összes gyerekének alapszintű oktatását – ennyi pénzt 4 nap alatt költenek el fegyverkezésre a világon.

A fogyasztók figyelmének felkeltése, a kormányzati és vállalati politika megkérdőjelezése és az, hogy csak akkor vesszük meg a terméket, ha biztosak vagyunk abban, hogy etikai kompromisszumok nélkül készült: mindezek segíthetnek. A fogyasztók a piacon egyre nagyobb mértékben jelen levő méltányos kereskedelemre épülő szervezetekhez is fordulhatnak, akik garantálják, hogy termékeik környezetbarátak, és kizsákmányolás nélkül készülnek.

A gyerekmunka csak egyik – bár rendkívül látványos – eleme egy tágabb témakörnek, amely magában foglalja még a munkakörülmények, az emberi jogok, a nemi egyenlőtlenségek valamint a fejlődő országok méltó és fenntartható létezéshez való jogának kérdéseit is.

Több, a gyerekmunka megszüntetését célzó angol nyelvű kezdeményezést találsz a neten:
www.icftu.org
www.uis.unesco.org

Ha szeretnél többet megtudni az emberi jogokról, keresd fel ezeket az oldalakat:
www.amnesty.hu (magyar)
www.hrw.org (angol)
www.helsinki.hu (magyar)
www.albakor.hu (magyar)
www.hhrf.org (magyar)

Magok egy jobb jövőért: *az Amerikai Nemzetközi Munkaszolidaritási Központ Kenyában, Ugandában és Tanzániában megvalósuló mintaprojektje – amely arra a filozófiára épül, hogy minden gyereknek joga van az oktatáshoz és a gyermekkorhoz – jó példája a sikeres gyerekmunka elleni közösségi fellépésnek.*

A mezőgazdasági ültetvényeken vagy azok közelében élő kelet-afrikai gyerekek kimaradnak az általános iskolából, hogy az ültetvényeken dolgozzanak, gondoskodjanak családjukról, vagy másfajta munkát keressenek a közeli városokban. A projekt 1999-es indulása óta sok gyerek tért vissza az iskolába. Több mint 150, a mikrohitelrendszerre épülő helyi önsegítő csoport alakult. Ezeknek az a célja, hogy az iskoláztatás költségeinek fedezésében segítsék a családokat.

A projekt sikerének fontos eleme a gyerekmunkával kapcsolatos helyi hozzáállás megváltozása. A családok, faluközösségek, tanárok, munkáltatók és szakszervezetek bevonásának célja a gyerekmunka-ellenes kultúra kialakítása és eredményességének mérése.

Az oktatásokat az ültetvényeken vagy azok közelében tartják, hogy minden érdeklődő részt vehessen. Azáltal, hogy együtt dolgoznak, a közösség megtanul segíteni saját magán és megoldásokat találni problémáira.

[www.stopchildlabor.org/internationalchildlabor/PlantationProject.htm] [angol]

Szoros kapcsolat van az FF, valamint az alapvető emberi jogok biztosításának és a fejlődés előmozdításának igénye között. A szegénység és a környezeti károk (például az erdőirtás vagy a túllegeltetés) egymást erősítő jelenségek, és dominó-hatást gyakorolnak az emberi jogokra valamint a jelen és jövőbeli generációk fejlődésére.

A kormányoknak kötelességük állampolgáraik jogainak védelme. Szomorú, hogy az emberi jogok milyen sok esetben csorbulnak vagy figyelembe sem veszik őket.
A figyelemfelkeltés ez esetben azzal az eredménnyel járhat, hogy az emberek meg merik kérdőjelezni a kizsákmányoló munkáltatói magatartást.

Az internetnek köszönhetően a bojkott mint kampányeszköz növekvő népszerűségnek örvend. Azonban mielőtt csatlakoznál egyhez, fontos, hogy informálódj lehetséges kimeneteléről és arról, hogy ténylegesen kire lesz a legkeményebb hatással: a vállalatra vagy a munkásaira, akiket éppen megvédeni szeretnél! Alapvető fontosságú, hogy megköveteljük a vállalatoktól az átláthatóságot és a környezeti vagy társadalmi szempontból fontos tények teljes körű nyilvánosságra hozatalát annak érdekében, hogy ne tudjanak odébbállni és igazságtalan módszereiket magukkal vinni. Ez a felhívás az átláthatóság fokozására utat nyithat egy a felelősségteljesebb, a közös célokat szem előtt tartó fogyasztási magatartásnak a szélesebb közösségen belül.

☺ Néhány jó tipp

A következő javaslatok segíthetnek az etikus vásárlásban:

- ☞ Válassz olyan termékeket, amelyeket olyan kereskedők/gyártók kínálnak, akiknek egyértelmű etikai alapelveik és **etikai kódexük van**!
- ☞ Kedvenc márkáidat tartsd folyamatos **vizsgálat alatt**, vedd fel a kapcsolatot a helyi fogyasztóvédelmi szervezetekkel, hogy többet tudj meg róluk! Csatlakozz internetes kampányokhoz a gyártók munkáltatói magatartásának javítása érdekében!
- ☞ Tartózkodj az olyan vállalatok termékeitől és szolgáltatásaitól, amelyek elnyomó, **diktatórikus politikai rendszereket** támogatnak!
- ☞ Bojkottáld azokat a gyártókat, akik nem fizetik meg rendesen a munkásaikat, rabszolgamunkát használnak vagy beszállítóik révén vesznek részt a **rabszolgamunka** alkalmazásában!
- ☞ Győződj meg róla, hogy a gyártó megfelel a Nemzetközi Munkaügyi Szervezet (ILO) négy követelményének: egyesülési jog szabad gyakorlása, kényszermunka eltörlése, egyenlő esélyek **biztosítása**, gyerekmunka tilalma!
- ☞ Amikor csak lehetséges, válassz olyan termékeket, amelyeken szerepel a **„gyerekmunka mentes"** címke!
- ☞ Ha lehet, válassz olyan termékeket/szolgáltatásokat, amelyeken szerepel az **„állatokon nem tesztelve"** címke!
- ☞ Bojkottáld a **félrevezető** vagy **sértő** üzenetekkel hirdetett termékeket/szolgáltatásokat!
- ☞ **Cserélj** információt és tapasztalatot más vásárlókkal a vállalati etikáról és a termékekről!

Nézd meg az Amnesty International jelentéseit és/vagy weboldalát a kínzással, a bírói eljárás nélküli kivégzéssel, a lelkiismereti foglyokkal, a lakosság elleni gyakori hivatalos erőszakkal és a rabszolgaság megtűrésével kapcsolatosan.

Nézd meg a rabszolgaság-ellenes szervezetek angol nyelvű kiadványait és weboldalait! Például: www.antislavery.org

Lásd a keretes részeket, valamint a www.stoplabelinglies.com és a http://europa.eu.int/comm/consumers/cons_int/safe_shop/mis_adv/index_en.htm angol nyelvű oldalakat.

Lásd a következ fejezetet.

Emberek vagy állatok méltóságát sértő (pl. erőszak népszerűsítése, pedofília, szexuális kizsákmányolás, rabszolgaság stb.)

Élni és élni hagyni

„A kegyetlen vadállat nem a ketrec rácsai mögött van. Előtte áll.''

[Alex Munthe,
orvos, pszichiáter és író]

Nemcsak az embereknek van joguk a méltó létezésre. A fenntartható fejlődés megértésének egyik fontos alapfeltétele, hogy tisztában legyünk az emberi tevékenységek ökoszisztémákra gyakorolt hatásával és azzal, hogy a természettől való függésünk kölcsönös.

Az állatokkal való bánásmód (akár fogyasztási célú tenyésztésükről, akár fogságban tartásukról van szó) a természet sokszínűségének és egyensúlyának megőrzése különböző, ugyanakkor összefüggő témák. Az egyének feladata, hogy a fenntarthatóság szempontjából is megfelelő döntéseket hozzanak, melyek összhangban vannak választott életmódjukkal és elveikkel is.

ÁLLATFARMOK

Az embereket egyre inkább aggasztja, hogyan bánnak az állatokkal a gyártási folyamatok során (nagyüzemi gazdaságokban, kozmetikumok tesztelésekor stb.). A kegyetlenség néhány alapelv betartásával elkerülhető lenne. Az állatok tiszteletteljes bánásmódot érdemelnek: megfelelő táplálék és élettér biztosítását; alapvető állatorvosi ellátást; megfelelő higiéniai viszonyokat; hogy sose verjék meg, és ne táplálják őket kényszeretetéses módszerekkel.

A CARE (Cooperation for Animal Rigths in Europe - Európai Állatjogi Együttműködés) egyik olasz kampánya: www.infolav.org

A ketreces tojótyúktartás *olyan kegyetlen, hogy az európai országok sorra betiltják, de a világ más részein ez még mindig létező módszer. A ketreces tojótyúktelepeken általában négy tyúkot zsúfolnak be egy 40,64 cm széles ketrecbe. A hatalmas ipari csarnokokban a ketreceket hosszú sorokba és oszlopokba rendezik. Gyakorlatilag az összes tojó csőrét megkurtítják, hogy az összezárt állatok klausztrofóbiájából, unalmából vagy agresszivitásából adódó túlzott csipkedést megelőzzék. Ezek az állatok évente több mint 250 tojást tojnak. Egyévnyi tojástermelés után az állatokat vagy egy újabb termelési ciklusba teszik, vagy lemészárolják. A ketreces tojótyúkok általában az alacsony minőségű hústermékekben végzik, amelyekben összezúzott húsuk elrejthető a fogyasztók elől.*

Nem csak felületi hatás. *A kozmetikai szerek piacán üzletileg is komoly sikert arattak az Ilcsi Szépítő Füvek elnevezésű termékek a természetes, állati eredetű összetevőktől mentes alapanyagoknak köszönhetően. Az erőszakmentes Ahimsa termékcsalád szintén nagy népszerűségnek örvend az állatok jólétéért aggódó magyar fogyasztók körében.*
Egy másik jól ismert külföldi cég, amely ugyanezen a területen ért el sikereket - a The Body Shop-, elveiről legalább annyira híres, mint termékeiről.

Az élelmiszertermelés mindannyiunkat érintő téma. Lehetőségünk van úgy dönteni, hogy visszautasítjuk azokat a termékeket, amelyeket nem emberséges körülmények között gyártottak.

Vicces, ugyanakkor elgondolkodtató angol nyelvű animációs filmet nézhetsz meg a nagyipari körülmények között tenyésztett állatok lázadásáról a www.themeatrix.com oldalon.

A kisgazdaságokból származó tojás és hús választása (keresd a hitelesített termékeket) jobb az állatoknak és a fogyasztónak is: a nagyüzemi gazdaságokból származó húsok és más termékek egészségügyi állapota és minősége gyakran kifogásolható. Az olyan élelmiszerbotrányok, mint például a kergemarhakór, felhívták a figyelmünket az összefüggésekre az állatok egészségügyi és táplálási körülményei, valamint saját egészségünk között.

www.leapingbunny.org (angol)

A vállalatok is megértették, hogy a fogyasztók szeretnék elkerülni a szükségtelen kegyetlenséget. 1997-ben egy, az állatok védelmére szerveződő észak-amerikai és európai uniós nemzetközi együttműködés új szabványokat dolgozott ki az „állatokon nem tesztelt" jelzésekkel ellátott termékre. Az „ugró nyuszi" embléma széles körben ismert az USA-ban, Kanadában, az Egyesült Királyságban és a legtöbb nyugat-európai országban.

A nagyvállalatok közül elsőként a Revlon finanszírozta az állatkísérletek kiváltását célzó alternatív módszerek kutatását: 1979-ben e célra 750 000 dollárt (150 millió Ft) adományoztak a Rockefeller Egyetemnek.

a The Body Shop állatkísérlet-ellenes kampányát népszerűsítő papírzacskó

Más szervezetek - például a John Hopkins Állatkísérletek Alternatíváinak Központja - saját kutatási programot indítottak. Az állatkísérletek még mindig elterjedtek a nagyvállalatok körében, de ma már több száz „erőszakmentes” fogyasztói terméket gyártó cég létezik.

E cégek listáját megtalálod a következő angol nyelvű oldalakon: www.allforanimals.com/cruelfree1.htm vagy látogasd meg a www.naturewatch.org-ot, itt többet megtudhatsz az erőszakmentes termékekről! Magyarul a www.fauna.hu, és a www.zoldmagazin.com oldalakon találhatsz több információt.

Az állatokon végzett kísérletezés ellentmondásos téma. Az emberek véleménye nem egységes e kérdésben: gyakran személyes érzékenységen vagy tapasztalatokon alapul.

A SOKFÉLESÉG EREJE

Az ember legalább 15 millió másik fajjal osztozik e bolygón. Minden egyes fajnak szerepe van a különböző létfenntartási formákat biztosító, rendkívül összetett ökoszisztémák felépítésében és fenntartásában. A fajok kihalásának jelenlegi sebessége nem pontosan ismert, de a tudósok becslése szerint 1000-szer vagy 10000-szer gyorsabb, mint a féktelen ipari fejlődés nélkül lenne.

Lásd a www.iucn.org angol nyelvű oldalt.

A kihalás veszélye több egymáshoz kapcsolódó ok következménye. A növények, az állatok fogyasztása, valamint élőhelyeik túlzott mértékű használata, idegen fajok betelepítése ökoszisztémákba, az éghajlatváltozás, környezetszennyezés és betegségek: ezek mind-mind veszélyeztetik a fajok közti egyensúlyt.

Amikor szándékos vagy véletlen emberi tevékenység következtében bizonyos fajok természetes élőhelyeiken kívül telepednek meg

Egerekről és majmokról. *1999-ben a New Scientist folyóirat megbízta a Mori-t, hogy készítsen felmérést a 15 évesnél idősebb brit lakosság körében az állatkísérletekről. Az eredmények szerint a vélemények nem annyira egyértelműek, mint gondolnánk. Leginkább azok voltak az állatkísérletek ellen, akik már írtak alá tiltakozásokat, vásároltak erőszakmentes termékeket vagy vegetáriánusok. A nők nagyobb számban (71%) ellenzik az állatkísérleteket, mint a férfiak (51%). Azok az emberek, akiknek személyes tapasztalatuk volt komoly betegségre szedett, állatokon tesztelt gyógyszerekkel kapcsolatosan, inkább elfogadták az állatkísérleteket (bár 52%-uk ennek ellenére is ellenezte azokat).*

A felmérés rákérdezett, hogy milyen esetekben hagynák jóvá az emberek az állatkísérleteket, melyek során az állatok szenvednek, fájdalomnak, betegségnek vannak kitéve, esetleg el is pusztulnak. A megkérdezetteket két csoportra osztották, és az egyiknek azt mondták, hogy a kísérletekben egereket használnának, a másiknak pedig, hogy majmokat. A többség jóváhagyta az egerek szenvedését, ha ez életveszélyes betegségek elleni küzdelemben segít. A majmokon végzett kísérleteket kevésbé fogadták el, csak a gyerekkori leukémia elleni harcban tartották megengedhetőnek. A legtöbb brit azonban ellenezné, hogy majmokon AIDS elleni szert teszteljenek (ha az állat szenvedése és megbetegedése valószínű).

Az állatkísérletek még mindig elterjedtek, mert az alternatív módszerek (sejtkultúrák, méhlepény-szövetek használata, szervek és testek számítógépes szimulációja) még viszonylag újak, alulfinanszírozottak, és nem tekintik őket megbízhatónak.
A cikk teljes szövegét megtalálod: a www.newscientist.com/channel/opinion archívumában (angol)

Kifogás. *A Csendes-óceán keleti partján élő tonhalhalászok felfedezték, hogy igen jövedelmező technikája a tonhalhalászatnak, ha a mélyben úszó tonhalakat a delfinekre kivetett hálókkal fogják ki. Ugyanakkor ez a delfinekre nézve rendkívül ártalmas: ezzel módszerrel az elmúlt 40 évben 7 millió delfint irtottak ki - csak azért, hogy tonhalat ehessünk.*

1990-ben Amerikában bevezették a „delfinbarát" tonhalcímkét annak biztosítására, hogy a fogyasztók ki tudják szűrni azokat a tonhalkészítményeket, melyeket delfinek halála árán állítottak eő, és így gátat vessenek a szándékosan a delfinekre kivetett hálóval halászott tonhalak eladásának az USA-ban.

A „delfinbarát" program csak egyike volt az 1990-es a tengeri emlősök védelméről szóló törvény intézkedéseinek. Ezek bevezetése óta 97%-kal kevesebb delfin esett áldozatul a tonhalhalászok kapzsiságának. [www.savedolphins.org] [angol]

A sokféleség értékes erőforrás: a különböző fajok kölcsönhatása és kölcsönös függése óvatosságot kíván. A gyógyszertárakban található összes gyógyszer mintegy 30%-át vadon élő növényekből és állatokból felhasználásával állítják elő. A vadon élő fajok nagy része egyedülálló és – sajnos - veszélyeztetett ökoszisztémákban él. A biológiai sokféleség fenntartása több szempontból is fontos kérdés: paradox módon a világ leggazdagabb biológiai sokféleséggel rendelkező területei egyben a legszegényebb emberek lakhelyei. Századunk kihívása, hogy a szegénység felszámolásával párhuzamosan megőrizzük a természeti sokszínűséget.

Egy lépéssel talán közelebb jutottunk a megoldáshoz, mikor a világ vezető tudósai megalkották a holisztikus megközelítést követő Biológiai Sokféleség Egyezményt (Convention on Biological Diversity, CBD), amelyet 180 ország már törvénybe is iktatott. Az egyezmény a biológiai sokféleség megtartása érdekében sürgeti a nemzetközi együttműködést, a biológiai erőforrások fenntartható használatát, valamint annak biztosítását, hogy az ezek használatából származó előnyöket igazságos módon osszák el.

A hatékony erőforrás-kezelés azt jelenti, hogy az emberi tevékenységek sok válfaját, például a mezőgazdaságot, halászatot, turizmust, oktatást és az egészség-ügyet újra kell gondolni. A biológiai sokféleség védelme a fenntartható társadalmakat is támogatja, különösen a helyi lakosok esetében, akik a legjobban ismerik a hozzájuk legközelebb élő ökoszisztémákat.

A vadon élő növények és állatok kereskedelmének korlátozása a fajok védelmének egyik eszköze. Az „Egyezmény a veszélyeztetett fajok nemzetközi kereskedelméről" (Convention on the International Trade in Endangered Species, CITES) azt kívánja elérni, hogy a vadon élő növények és állatok kereskedelme ne fenyegesse azok életben maradását. Csak a drog- és fegyvercsempészet múlja felül a vadon élő fajok illegális (világ)kereskedelmét. Az egzotikus állatok, ételek és gyógyszerek (például a tigriscsont vagy az orrszarvú szarva) iránti kereslet és kíváncsiság táplálja e kereskedelmet, és tizedeli a populációkat.

Ha szeretnél többet megtudni, nézd meg: www.traffic.org/news/salaw (angol)

Ismertek olyan esetek, amikor sikerült megakadályozni egy faj kihalását vagy az egyedek számának csökkenését: a fekete orrszarvú és az afrikai elefánt két jól ismert példa. 1979 és 1989 között az orvvadászoknak köszönhetően az afrikai elefánt populációja 1,3 millióról 625 000-re csökkent, de a kormányzat és az állatvédelmi csoportok összehangolt akcióit követően az elefántok száma ismét növekszik. Azonban továbbra is sok faj sorsa van komoly veszélyben.

Ezekről és más fajokról további információkat találsz itt:
Tigrisek: www.eia-international.org (angol)
Bálnák és delfinek: www.ecocrimes.org (angol)
Elefántok: www.eia-international.org (angol)
Delfinek: www.savedolphins.org (angol)
Vidrák: www.vidraalapitvany.hu (magyar)
www.wwf.hu/wwfrol_1_1_4.php (magyar)
www.nimfea.hu/programjaink/1bio.htm (magyar)

Time Europe, 155/15., 2000. április 17.

Lépj akcióba!

„2025-re a fogyasztóknak három legfontosabb jellemzője, hogy igényesebbek, bölcsebbek és aggodalmasabbak lesznek.”

[Mike Clasper, Procter&Gamble Európa]

A legnagyobb bevásárlóközpont, a Los Angeleshez közeli Ontario Mills mérete 34 focipálya területével egyezik meg. Nemzetközi összehasonlításban a 100 lakosra jutó 14 négyzetméternyi bevásárlóközponttal Magyarország kiemelkedik a közép-európai átlagból, ez a szám több, mint a németországi 9,7, de kevesebb, mint az ausztriai és angliai 21 négyzetméter.

Vásárolni mindenki szokott, a vásárlás nagy biznisz. A globalizáció, az új média elterjedése, az információhoz való könnyebb hozzáférés mind-mind hozzájárulnak ahhoz, hogy ma már többé-kevésbé tisztában vagyunk vásárlói döntéseink környezeti, társadalmi és gazdasági hatásaival.

Mi – fogyasztóként – már érzékeljük, hogy ezek az ügyek közvetlenül visszahatnak ránk. Emiatt fontosnak tartjuk, hogy minden fogyasztó hozzájuthasson azokhoz az információkhoz, melyek birtokában megfontolt döntéseket hozhat.

Lépj akcióba! Csatlakozz az UNEP angol nyelvű fórumához az SC-Neten! Küldd el kérdéseidet, oszd meg tapasztalataidat és ötleteidet az sc@unep.fr e-mail címen angolul, vagy magyarul a Tudatos Vásárló fórumain: www.tudatosvasarlo.hu.!

Az Európai Unióban (EU) és más országokban a kormányok nagy erőfeszítéseket tesznek annak érdekében, hogy kielégítsék a fogyasztók információéhségét a termékek és szolgáltatások környezeti és egészségi hatásaival kapcsolatosan.

A védjegyek és emblémák használata a kormányzatok egyik leggyakrabban használt eszköze arra, hogy biztonságos és egyértelmű információt adjanak a fogyasztóknak a termékek környezeti és társadalmi jellemzőiről. De légy óvatos!
A védjegyeknek csak egy részét ismerik el kormányzatok, és nem mindnek kell szigorú és ellenőrizhető követelményeknek megfelelnie. A legjobbak közé tartozik az EU Ökovédjegye, a német Kék Angyal, a skandináv Hattyú és a francia AB (organikus mezőgazdaság), Magyarországon pedig a Környezetbarát Termék védjegy, a Biokontroll Kht. és az Öko Garancia Kft. emblémája.

Több információt találsz az Európai Bizottság honlapján: http://europa.eu.int/comm/environment/ecolabel/index_en.htm (angol), emellett a http://okocimke.kvvm.hu, www.kornyezetbarat-termek.hu, www.biokultura.org és a www.okogarancia.hu oldalakon (magyar).

Környezetvédelmi védjegyek *(a kormányzatok által elfogadottak közül)*

1. Kék Angyal (Németország)
2. Európai Unió Ökovédjegy
3. Green Seal (USA)
4. Terra Choice (Kanada)
5. Kínai Környezetvédelmi Védjegy
6. Japán
7. Skandináv Fehér Hattyú
8. Ausztria
9. Taiwan
10. India
11. Izrael
12. Milijeukeur (Hollandia)
13. Magyar Környezetbarát Termék védjegy
14. Magyar biotermék jel
15. Aenor (Spanyolország)
16. Zöld Védjegy (Taiwan)
17. Zöld Védjegy (Hong Kong)

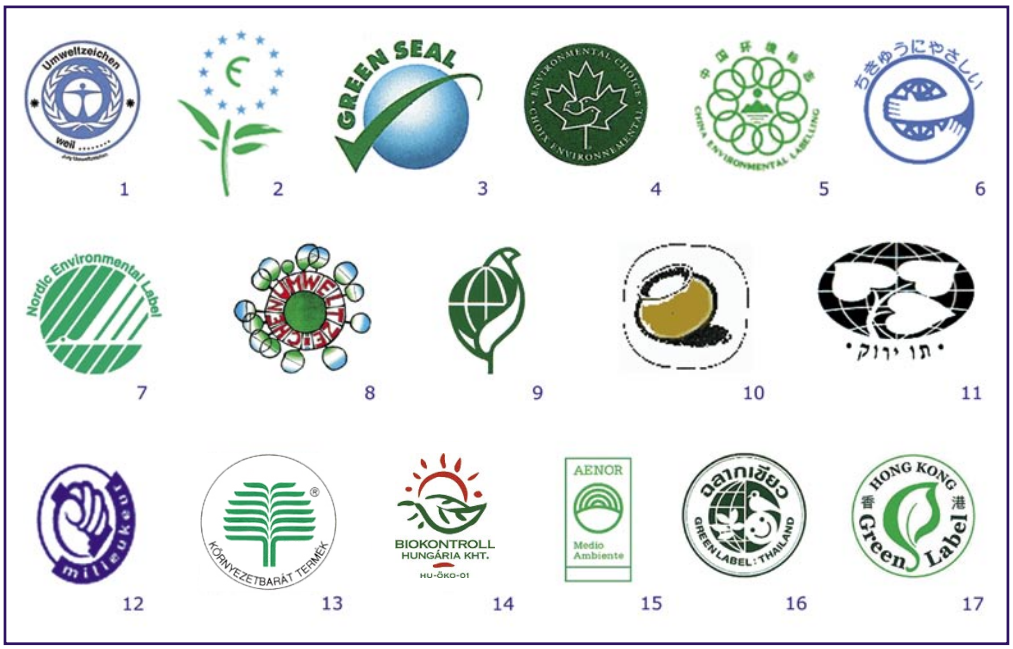

Jobb banánok. *2000-ben a Chiquita Brands International mind a 127 latin-amerikai farmjáért megkapta a Better Banana (Jobb Banán) oklevelet. Egy olyan időszakban, amikor a banáncégeknél folyamatosan nyilvános vizsgálatok folytak emberi jogi ügyek miatt, a Chiquita volt az egyetlen cég az iparágban, amely teljesítette a Rainforest Alliance „Jobb Banán" Projektjének szigorú társadalmi és környezetvédelmi kívánalmait. A hitelesített Chiquita banánok teszik ki a latin-amerikai banánexport 15%-át. Az ily módon hitelesített banánok alkotják a Chiquita európai exportjának 90%-át, az észak-amerikainak pedig a 2/3-át. [http://www.greenmoneyjournal.com] [angol]*

☺ Néhány jó tipp

Te döntöd el, mire költöd a pénzed. Válassz környezetbarát és fenntarthatóbb márkákat és küldj határozott üzenetet a szupermarketeknek és boltoknak! Néhány javaslat:

- **Gondolkozz**, mielőtt vásárolsz! Azt tartsd szem előtt, mire van szükséged, ne azt, mit szeretnél!
- Olvasd el a **címkéket**: ha nincs rajtuk elég egyértelmű információ, ne félj kérdezni!
- Válaszd a **környezetvédelmi** és **társadalmi teljesítményre** utaló **védjegyekkel**, emblémákkal ellátott termékeket és szolgáltatásokat!
- Amikor csak lehet, válaszd a **helyben** feldolgozott és az **idénynek** megfelelő termékeket!
- Válassz olyan termékeket, amelyek jelentős részben tartalmaznak **újrafeldolgozott** vagy **újragyártott** összetevőket vagy **könnyen megsemmisíthetők** és/vagy **újrafeldolgozhatók**!
- **Vásárolj közvetlenül!** Ha van internet-hozzáférésed, vásárolj virtuálisan, amikor csak lehetséges, ezzel is csökkentve a forgalmat, és a közlekedés okozta környezetszennyezést! Ha okosan használják, az internet hozzájárulhat a fenntarthatóbb fogyasztáshoz.

Az USA-ban az Energy Star rendszere tájékoztatja a vásárlókat az információ- és kommunikációtechnológiai termékek energiahatékonyságáról. A rendszert az EU is átvette.

Az Energy Star önkéntes címkézési programot az amerikai Környezetvédelmi Ügynökség (EPA) dolgozta ki 1992-ben, hogy népszerűsítse az energiatakarékos termékeket, amelyek egyben a CO2-kibocsátás csökkentéséhez is hozzájárulnak. www.energystar.gov (angol)

A közvélemény egyre növekvő mértékben képes befolyásolni a cégeket és a kormányzatokat. Minél több ember kéri a vállalatokat termelésük és marketingmódszereik fenntarthatóbbá tételére, annál valószínűbb, hogy változtatni fognak. Ha a gyártók meg akarják őrizni a fogyasztók bizalmát, bizonyítaniuk kell, hogy tekintettel vannak igényeikre és aggodalmaikra.

ELKÖTELEZETT BEFEKTETÉSEK

Egy jobb jövő biztosítása érdekében fontos, hogy a befektetési és megtakarítási lehetőségek felelősebb életmódokat támogassanak. Ha sokan választ-ják ezeket, az komoly, aktív vállalati felelősségvállalásra buzdító jelzés lehet a vállalatok és az intézmények számára.

Az etikus pénzügyekről és a társadalmilag és környezetileg elkötelezett vállalatokról többet tudhatsz meg ezeken a honlapokon:
www.cool-companies.org (angol)
www.co-operativebank.co.uk » Ethics in Action (angol)
www.ethicalconsumer.org (angol)
www.novethic.fr (francia)
www.tudatosvasarlo.hu (magyar)
www.kovet.hu (magyar)
http://ethics.bke.hu (angol, magyar)
www.hblf.hu (magyar)

A felelős vállalati politikával rendelkező cégek példát mutathatnak: számos követőre találnak, ha bebizonyosodik, hogy lehet egyszerre profitot termelni és változtatni.

Mind az egyéni, mind az intézményi szereplők nagy és egyre növekvő része választ etikus befektetéseket. Az ő elvárásuk az, hogy a befektetés ne csak nyereséget termeljen, hanem a vállalatok tanúsítsanak felelős magatartást. A fenntartható befektetéseknek sok formája létezik. Elkötelezett cégek részvényeinek megvásárlása az egyik, de ilyen például az etikus nyugdíj-alapokba, értékpapírokba vagy közösségi kezdeményezésekbe való befektetés is. Sajnos Magyarországon még nincs ilyen alap, az etikus befektetéseket keresőknek a külföldi pénzintézetek szolgáltatásait kell igénybe vennie, esetleg a helyi projekteket finanszírozó takarékszövetkezeteknél helyezhetik el betéteiket.

Az etikus befektetések lehetőséget adnak mind globális, mind helyi igények kielégítésére. Azzal, hogy a létfontosságú tőke eljuthat a falvakba is, világszerte megteremtődtek a mikrohitel-felvétel és a kisvállalkozás-alapítás feltételei. Az ilyen megoldások a gazdasági és társadalmi nehézségekkel küszködő embereket segítik.

A mikrohitelprogramok keretében szegények kapnak támogatást önfoglalkoztatási projektekhez, amelyek saját maguk és családjuk eltartására termelnek jövedelmet. – Forrás: Microcredit Summit, www.gdrc.org/icm (angol)

Az exporthitel ügynökségek olyan kormányzati intézmények, amelyek közpénzekből finanszírozást, garanciákat és biztosítást nyújtanak a magánszektornak. Vállalatok részére megkönnyítik a kockázatos külföldi piacokra való befektetést azáltal, hogy átvállalják az azzal járó kockázatok jelentős részét. Céljuk az export támogatása.

Többoldalú és nemzetközi finanszírozási és befektetési döntéseik által a kormányzatok is vezető szerepet vállalhatnak az etikus befektetésekben. Nemzetközi szinten komoly erőfeszítéseket tesznek például a megújuló energiák növekvő támogatására a nemzetközi pénzügyi szervezetek és az exporthitel-ügynökségek reformja révén. A G8 Megújuló Energia Munkacsoportja, amelyet a 2000. júliusi okinawai G8-csúcson hoztak létre, kulcsfontosságú intézkedéseket hozott e téren.

Kanada és az USA jelenleg ellenzik e javaslatok egy részét.

Milyen kérdésekre keresse a választ az etikus befektető, amikor pénze befektetéséről dönt?

- Mivel foglalkozik a vállalat?
- Milyen a társadalmi és környezeti teljesítménye? Használ-e alternatív energiát?
- Ad-e információt a termékei „bölcsőtől sírig" jelentkező hatásairól?
- Hogyan viselkedik munkaadóként, (nők, kisebbségek, rugalmas munkaidő, munkamegosztás stb. kérdésében)?
- Bekapcsolódik-e helyi közösségi projektekbe és kezdeményezésekbe?

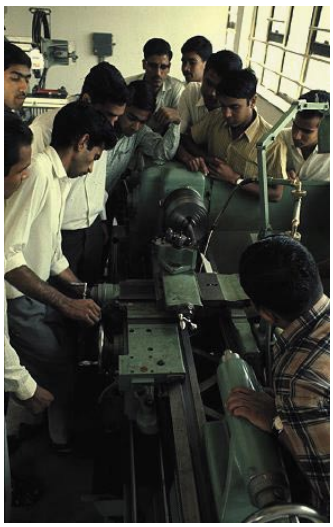

A Friends of the Earth (Föld Barátai) közrem ködésével az Ex-Im-ről és az OPIC-ról készült angol nyelvű jelentést megtalálod itt: www.seen.org/pages/reports/oeordonl.shtml

Következetességre van szükség. *Az exporthitel-ügynökségek jó példái a közpénzek felhasználásában tükröződő ellentmondásos megközelítésnek. Két amerikai exporthitel-ügynökség – az Export Import Bank (Ex-Im) és az Overseas Private Investment Corporation (OPIC) – rendszeresen támogatja fejlődő országok fosszilistüzelőanyag-programjait. Ezek a befektetések teszik ki a külföldre irányuló éves amerikai tőkekibocsátás kétharmadát. Ugyanakkor más, fenntarthatóbb projekteket széles körben népszerűsítenek, hogy bizonyítsák ezen országok környezetvédelmi elkötelezettségét, holott ezekre sokkal kevesebb támogatást kapnak. Az 1992-es Earth Summit óta e két exporthitel-ügynökség 62-szer többet költött fosszilisüzemanyag-projektekre, mint megújulókra.*
[Bővebb angol nyelvű információ az Institute for Policy Studies tanulmányáról: www.seen.org]

Mikrohitel fiataloknak. *Bangladesben az UNESCO több projektet indított a főváros, Dhaka nyomornegyedeiben. Az egyik ilyen projekt keretében a Nari Maitree (nők szövetsége) 300 serdülőt segített hozzá képzési programok elvégzéséhez és mikrohitel megszerzéséhez. Ezek a fiatalok „képezik a társadalom legsebezhetőbb részét - emelte ki Sayeeda Rahman - mivel kényszerházasság, szexuális erőszak és prostitúció fenyegeti őket. Saját kisvállalkozásaik elindításával pénzt kereshetnek, így családjaik értékes tagjaivá válhatnak. Jó példa annak a két lánynak az esete, akik megtanultak kismotort vezetni, hogy lányokat és asszonyokat (kizárólag nőket) szállítsanak reggelente iskolába. Az, hogy az emberek ezt elfogadták, jelzi az attitűd megváltozását."*
[UNESCO Sources magazin, 1999. június. Rovat: Youth]

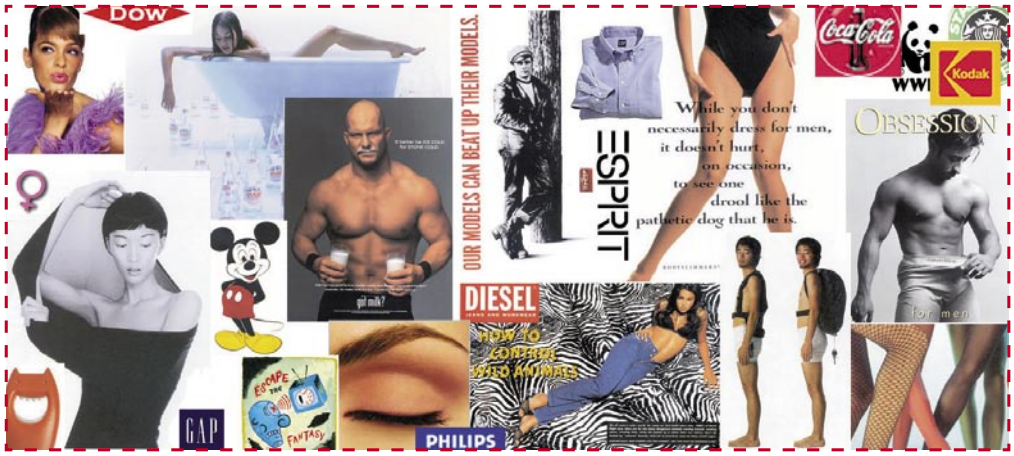

Fedezd fel a globális falut!

„Éljenek a jövő falvai képzeletünkben, hogy egy nap majd valóban élhessünk bennük.”

[Mahatma Gandhi]

A mai fiatalokat körülveszi a média, mely nap mint nap képek és adatok **példátlan özönét** zúdítja rájuk. Elárasztják őket a politikáról, aktuális ügyekről, zenéről, tudományról, a „legkirályabb” új sztárokról, divatról és egyéb témák és ügyek millióról szóló információk. A gyerekek olyan kultúrában nőnek fel, ahol információik túlnyomó többsége a **médiából**: újságokból, rádióból, magazinokból, filmekből, az internetről vagy a tévéből származik.

Hogyan működnek ezek a médiumok? Hogyan szerveződnek, és hogyan alkotják újra a valóságot? A **médiaműveltség** abban segít az embereknek, hogy kialakíthassák magukban a tömegmédia és a médiaszakemberek által alkalmazott technikáknak, illetve ezek hatásainak kritikus megértését. Más szavakkal: alkalmassá teszi a fiatalokat arra, hogy meghozhassák saját jól átgondolt döntéseiket.

Ezenkívül abban is segíthet nekik, hogy **ellen tudjanak állni** a fogyasztási szokásaikat és vágyaikat erősen meghatározó médiabefolyásnak. Azt is megtanítja nekik, hogyan **használják** a médiát, ha az új értékek és egy fenntarthatóbb életmód népszerűsítése érdekében szeretnének „zajt kelteni”.

Az USA-ban *a gyerekek tévénézéssel töltött idejének csak 10%-át töltik ki a gyerekműsorok. A maradék 90%-ban felnőtteknek készült programokat néznek.*

A tinédzserek 35%-ának van tévéje a saját szobájában, és egyedül, a képernyő előtt étkeznek.

Forrás: US National Association for the Education of Young Children (Amerikai Nemzeti Egyesülés a Kisgyermekek Képzéséért). L'Espresso, 2001. szeptember 21., 104.o.

REKLÁMOZÁS

A reklámok egy része kifejezetten a fiatalokat **célozza**. Olyan nyelvezetet, képeket és üzeneteket használnak, amelyekkel megtalálják a hangot a tizenévesekkel, de nem szükségszerűen nyerik el a szülők tetszését (pl. videójátékok, gyorsételek vagy zenék hirdetései).

A UNEP együttműködik a reklámszakmával annak érdekében, hogy a reklámszakemberek képességeiket fenntarthatóbb életmódok népszerűsítésében hasznosítsák. Több infó angolul: www.unep.fr/pc/sustain/advertising/advertising.htm

Az átlagos magyar tinédzser hetente mintegy 23 órát tévézik. Ez körülbelül napi 4 óra, ami az ébren töltött időszak majd egynegyede. A gyerekek majdnem ugyanannyi időt töltenek a tévé előtt, mint az iskolában. 18 éves korukig több mint 100 000 erőszakos cselekményt és 300 000 hirdetést látnak. A fiatalok kétszer annyi időt töltenek a médiával, mint szüleikkel és tanáraikkal együttvéve.

Az ORTT adatai alapján.

A tinédzserek a hirdetők fontos célpontjai, hiszen a vállalatok igyekeznek időben kiépíteni a márkahűséget.

Azt akarják, hogy az emberek már fiatalon elkezdjék használni a termékeiket, és életük végéig hűek maradjanak a márkához.

Sztereotípiák használatával a hirdetések gyakran egyszerűsített üzeneteket közvetítenek. Például a hirdetők lányoknak szóló kampányai különböznek a fiúknak szólóktól. A reklámozók eldöntik, hogy melyek a férfias és a nőies termékek, holott az adott árucikket egyébként bármelyik nem használhatná.

A sztereotípia megszilárdítja azt a nézetet, hogy attól függően, hogy férfi vagy nő (fehér vagy fekete, heteroszexuális vagy homoszexuális) vagy, be kell tartanod bizonyos szabályokat. Ez az elképzelés kizárja annak a lehetőségét, hogy saját magunk dönthessünk érdeklődési körünk és készségeink meghatározásában.

Nem kell kritika nélkül elfogadnunk a média (különösen a hirdetések) minden üzenetét. „Visszabeszélhetünk", hangot adhatunk véleményünket.

*1999-ben **Calvin Klein-** hirdetéseket vontak vissza, mert a fogyasztók panaszai szerint szexuális képi környezetben mutatta a gyerekeket.*

*Fogyasztói panaszoknak köszönhet en a **Camelnek** megtiltották a Joe Camel-figura használatát a hirdetésekben, mivel az a gyerekeket célozta meg.*

www.media-awareness.ca (angol, francia)

A kulturális és társadalmi sztereotípiákat a televízió is erőteljesen közvetíti. A kisebbségeket gyakran előítéletesen ábrázolják, és ritkán jelennek meg olyan hatalom vagy gazdagság birtokában, mint a többség tagjai. Ráadásul a tévéműsorokat általában a célcsoportnál jóval tágabb közönség nézi.

A legfiatalabbak is rendszeresen nézik az olyan műsorokat, amelyekben megjelenik az erőszak, a szex, a társadalmi sokk, melyek megértéséhez, feldolgozásához érzelmileg nem elég érettek, és nincsenek még birtokában megfelelő kritikai megközelítésnek. Egy felnőtt tud elemezni, a gyerekek inkább befogadnak. Azok a gyerekek, akik sok erőszakos műsort néznek, nagyobb valószínűséggel választanak agresszív konfliktusmegoldási módokat.

Az 1995-ben alapított amerikai Just Think Foundation (Gondolkozz Csak Alapítvány) világszerte médiaművelt-ségi képzéseket tart fiataloknak. A Just Think külön programot indított a fiatal lányok fizikai önképének problémájával kapcsolatban: www.justthink.org (angol).

***Súlyos elnyomás.** A média vékony modelleket és színésznőket állít példaképül a fiatalok elé, akik azt sugallják a lányoknak, hogy a karcsúság a szeretet és az elfogadottság kulcsa. Már a nyolcévesek is aggódnak súlyukért, a kilencéveseknek pedig 80%-a fogyókúrázik.*

1970 óta 400%-kal nőtt az evési zavarokkal küzdők száma, a főiskolás lányok 20%-a anorexiás, és az önpusztító magatartás járványos méreteket öltött a középiskolás lányok körében is.

A képernyőn megjelenő erőszak megrázkódtatást okoz, de más, kifinomultabb üzeneteknek is lehet életre szóló hatása a fiatalokra. Ha vég nélkül ismétlik őket, gyakran eredményeznek életmódváltozást: bátorítva a túlfogyasztást és elősegítve az étkezési zavarokat.

IDEÁLOK ÉS KÖZÖNSÉGEIK

A színészek, modellek, sportbajnokok néha pozitív példát is mutatnak. A médiának kiemelkedő szerepe van a tudatosság növelésében és a fiatal nézők figyelmének elnyerésében.

A zene – mivel természetéből adódóan univerzális nyelv – mindig is erős társadalmi üzeneteket hordozott. Jól példázzák ezt az olyan események, mint a Live Aid, a Farm Aid, az Amnesty International Tour, a Közös Jövőnk (Our Common Future), a Greenpeace Album stb. Ezek az események jelentőséget adnak a közönség részvételének is: egy koncerten szórakozni politikai vagy humanitárius szolidaritás jelképévé válik.

A fiatalok manapság jól elboldogulnak a médiával. Weboldalak ezreit működtetik tinédzserek(nek). Oly bonyolult ügyek, mint az emberi jogok vagy a környezet iránti elkötelezettségük a bizonyítéka annak, hogy nemcsak a médiát, hanem tehetségüket is képesek fenntarthatósági projektekben hasznosítani.

Komoly mulatság. Az Adbusters kanadai nonprofit szervezet folyóiratot ad ki és weboldalt működtet, melynek célja „az emberek és fizikai, mentális környezetük” közti kapcsolat megértése. Az önmagukat „kultúrazavaróknak” (culture-jammer) nevezők más megközelítésben szeretnék láttatni életünket és mindennapi szokásainkat. Azáltal, hogy az embereket a média megkérdőjelezésére buzdítják, olyan - a média által közvetített nyilvánvaló és rejtett - üzenetekre hívják fel a figyelmet, melyeket magától értetődőnek tekintünk, és gyakran észre sem vesszük őket.

Híres reklámok paródiáival, a Ne Vásárolj Semmit Nap vagy a TV Kikapcsolási Hét alkalmából rendezett kampányaikkal arra szorítják rá az embereket, hogy gondolják újra életmódjukat, és hogy mi az, ami igazán fontos számukra. Emellett olyan témákra hívják föl a figyelmet, mint az egyenlőtlenség, a túlfogyasztás, a médiamanipuláció stb. Bár néhányaknak nem tetszik a stratégiájuk, az Adbusters energikus és kreatív szervezet, amelynek van egy különleges tehetsége: a reklámipar saját eszközeit használja arra, hogy megkérdőjelezze a média szerepét és befolyását. Ők kiváló példái annak, hogy mekkora ereje lehet egy aktív, hálózatépítő csoportnak. [www.adbusters.org (angol), www.nevasaroljsemmitnap.hu (magyar)]

Hálózatban: használati útmutató

„A másoknak tett szolgálat a bérleti díj, amit földi szobádért fizetsz.”

[Muhammad Ali, boksz világbajnok]

Az internet egyre fontosabbá válik úgy is mint kommunikációs eszköz és mint az információhoz való hozzáférés módja. Annak ellenére, hogy a nethez való globális hozzáférés még korlátozott, ez az a médium, amely a legjobban hasznosítja a mai fiatalok képességeit és tehetségét. Az internetnek saját nyelve is van: olyan nyelv, amelyet egyre több fiatal beszél folyékonyan.

A VÁSÁROLJ OKOSAN! eszköztárának tervezésénél a diákokra és tanáraikra is gondoltunk. Míg az útmutató csak röviden mutatja be az FF témáit és a kapcsolódó kihívásokat, a www.youthxchange.net és a www.tudatosvasarlo.hu weboldalakon ezeknek részletesebben is utánanézhetsz.

A népszerű témákat (pl. zene, divat, mozi, sport és az új média) ürügyként használjuk a párbeszédteremtésre. A rövid szövegek egyértelmű, egyszerű és egyenes szóhasználata mellett a képeknek is kulcsszerepük van a weboldal könnyű követhetőségében.

Miért az internet? Az új technológiák nem helyettesítik, hanem kiegészítik a hagyományos oktatási eszközöket. Amikor az oktatásban nem célként, hanem eszközként hasznosítják őket, nagyszerű lehetőségeket nyújtanak. Az internetnek lavina-hatása lehet: minden résztvevő (tanárok, fiatalok, intézmények, vállalatok és nonprofit szervezetek) számára megsokszorozhatja a tanulás eredményeit.

A tapasztalatok megosztása – a hálózatépítés – hozzáadott értéket termel azáltal, hogy támogatja a közvetlen és aktív bekapcsolódást a fenntartható életmódok népszerűsítésébe. A weboldal a kreativitás ösztönzésével vonzza oda és tartja fenn a használók figyelmét: lehetővé teszi számukra, hogy maguk válasszák meg, hogyan és mit akarnak tanulni. A valós életből vett példák nyújtanak kiindulópontot termékek, szolgáltatások, kezdeményezések, tények és számok, valamint esettanulmányok széles tárházának bemutatásához.

2000-ben az internetes forgalom 90%-a 12 ország közt bonyolódott. (Tomorrow, 2000. szept.-okt.)

Internetes weboldalunkat – www.youthxchange.net – a következő módon strukturáltuk:

- **9 tematikus szekció:** bemutatja az oldal tartalmát, mindenhol kiemelve a tanítási lehetőségeket. A tanárok gyakorlati tanácsokat kapnak arra vonatkozóan, hogyan tudnak elmélyülni az útmutatóban bemutatott témákban és hasznosítani az ismereteiket.

- **Tények és számok atlasza (Atlas of Facts & Figures):** ez a vízszintes navigációs eszköz a tanárokat és a felhasználókat is végigkalauzolja a fiatalok igényei és szükségletei szempontjából bemutatott témákon. Elkíséri az olvasót a „fenntartható közösség" felé vezető úton. Egy rendkívül látványos, interaktív és ötletes atlasz, amely a múlt, a jelen és a jövő fogyasztási szokásainak legfontosabb adatait tartalmazza, és ezáltal globális összefüggésbe helyezi a fogyasztás elosztásának kérdését.

- **Legjobb gyakorlatok (Best practice):** mit tegyen, aki felelősebb fogyasztóvá szeretne válni? Milyen szabályok, kezdeményezések, termékek és szolgáltatások állnak rendelkezésére? Mennyire könnyű a dolga? Mivel foglakozik a többi érintett (helyi és nemzeti kormányzatok, civil szervezetek, nemzetközi szervezetek és intézmények stb.)? A Fenntartható Termékek Áruházát meglátogatva az olvasó megtudhatja, hogyan ültetheti át az elméletet a gyakorlatba.

- **Tesztek és játékok (Test & Game):** szórakoztató formában méri fel a felhasználó FF-fel kapcsolatos növekvő tudását és tudatosságát, akár olyan bonyolult és átfogó témákban is, mint az energiatakarékosság, a víz és az élelmezés.

- **Munkalehetőségek (Job opportunities):** fiatalok beszámolóival kiegészített virtuális állásközvetítő. A felhasználó megtudhatja, hogyan idéznek elő változást a különböző kampányok. Arra is választ kap, hogy lehet szakmai sikert elérni, ha a munkavállalást, utazást és önkéntes munkát összekapcsoljuk az FF elveivel.

- **Gyakran ismételt kérdések (FAQs):** Minden kérdésre válaszolunk. Tudd meg, hogyan működik az FF, keresd meg elméletek és szakkifejezések magyarázatait. Itt további információkat találsz a YXC-projektről is. Ez az oldal bebizonyítja: kérdezni fontos.

- **Linkek (Links):** érdekes weboldalak listája tematikus rendezésben (az útmutató fejezetei szerint). Hogy élvezhetővé és eredményessé tegyük az internezést: minden ajánlott oldalt értékelünk, és kis magyarázatot fűzünk hozzá.

A kiadvány magyarnyelvű internetes oldala: www.tudatosvasarlo.hu/vasaroljokosan

Források

Weboldalak, könyvek stb., amiket az Útmutatóban említünk.

Mi a fenntartható fogyasztás?

- Gro Harlem Brundtland et al., Közös jövőnk, *A Környezet és Fejlesztés Világbizottság jelentése*, Budapest, Mezőgazdasági Könyvkiadó, 1988 (magyar)
- UNEP, *Youth and Sustainable Consumption, (Fiatalok és Fenntartható Fogyasztás)*, Nairobi/ Párizs, 1999. október (angol)
- Ernst von Weisäcker, Amory B Lovins és L Hunter Lovins, *Négyes faktor, Kétszeres jólét a természet igénybevételének felére csökkentése mellett.* - A Római Klub beszámolója. Budapest, 2000. (magyar)
- *Teaching and Learning for a Sustainable Future (Tanítás és tanulás egy fenntartható jövőért* – multimédia szakmai fejlesztőprogram), UNESCO, 2001. (angol)
- www.unep.fr/pc/sustain (angol)
- www.factor10-institute.org (angol)
- www.ff3.hu (magyar)
- www.fenntarthato.hu (magyar)
- www.unesco.org/education/tlsf (angol)

A YXC-projekt

- www.unep.fr/pc/sustain/youth/research-project.htm (angol)
- *The World's Youth 2005 (A Világ Fiataljai 2005) ENSZ Népesség Divízió: http://esa.un.org/unpp (angol)*
- www.youthxchange.net (angol)
- www.tudatosvasarlo.hu/vasaroljokosan (magyar)

Válts fenntartható életmódra!

- www.rprogress.org (angol)
- www.myfootprint.org (angol)
- www.fna.hu/vhossz.html (magyar)
- http://hdr.undp.org/reports/global/2005 (angol)
- Colors, 2000. október-november, 19.o: www.colorsmagazine.com (angol)
- Pasolini Caterina, „Cibo, Io spreco quotidiano" (Étel, amit nap mint nap kidobok). LaRepublica, 2005. április 16. (olasz)

Vigyázz magadra!

- www.foodbiotech.org (angol)
- www.zpok.hu/genmanipulacio (magyar)
- www.sustainweb.org/chain_fm_index.asp (angol)
- www.tc.gc.ca/TCExpress/20040102/en/fa09_e.htm (angol)
- www.mtvsz.hu/karbonkalkulator.php (magyar)
- www.tudatosvasarlo.hu/e-szam (magyar)
- www.tiszta.levego.hu (magyar)
- www.vegyireakcio.hu (magyar)
- www.wwf.hu/detox.php (magyar)
- www.pops.int (angol)
- www.chem.unep.ch (angol)
- www.hacsg.org.uk (angol)
- UNEP, Resource Kit on Sustainable Consumption and Production (Kézikönyv a fenntartható fogyasztásról és termelésről) 2004. november (angol)
- www.epa.gov/iaq/index.html (angol)
- Könczey Réka és S. Nagy Andrea: *Zöldköznapi kalauz*, Föld Napja Alapítvány, 1993. (magyar)
- Szabó Krisztina és Szűcs Boglárka: *Zöld nagyokos*, Ökoszolgálat Alapítvány 2003. (magyar)
- Pesticides, Human Health and the Environment (Növényvédő szerek, az emberi egészség és a környezet) www.pmac.net (angol)
- Növényvédő szerek és hatásaik: http://ianrpubs.unl.edu/pesticides (angol)
- www.designinggreen.com (angol, francia)
- www.un.org/esa/population/publications/pop_challenges/Population_Challenges.pdf (angol)
- www.arb.ca.gov/researh/asthma/asthma.htm (angol)

Jönni-menni

- www.wbcsdmobility.org (angol)
- www.22september.org (angol)
- www.levego.hu (magyar)
- www.kerosz.hu (magyar)
- www.vbb.hu (magyar)
- Caroline Clayton - *Dirty Planet: the Friends of the Earth Guide to pollution and what you can do about it (Mocskos bolygó: a Friends of the Earth [Föld Barátai, civilszervezet] útmutatója a szennyezéshez, és hogy mit tehetsz ellene)* Livewire Books, London, 2000. 17.o. (angol)
- Európai Helyi Közlekedési Információs Szolgálat (European Local Transport Information Service) www.eltis.org (angol).
- www.pewclimate.org (angol)
- www.iea.org (angol)
- www.greener-driving.net (angol, német)

Elmenni

- www.unep.fr/pc/tourism/sust-tourism (angol)
- www.world-tourism.org (angol)
- www.wttc.org (angol)
- www.ecotourism.org (angol)
- www.greenglobe21.com (angol)
- www.responsibletravel.com (angol)
- www.naturpark.hu (magyar)
- www.ddnp.hu (magyar)
- www.foek.hu/programok/fenntarthato.html (magyar)
- www.korosoknaturpark.hu (magyar)
- www.planetclub.hu (magyar)
- www.wwf.hu (magyar)
- http://gemenc.hu/ (magyar)
- www.magosfa.hu (magyar)
- www.toinitiative.org (angol)
- www.gonomad.com/helps/0010/clay_annapurna.html (angol)
- www.sierraclub.org (angol)

Csökkentsd a szemetet!

- http://themes.eea.eu.int/Environmental_issues/waste/reports (angol)
- www.humusz.hu (magyar)
- www.svtc.org (angol)
- Jó cuccok? Számítógép c. fejezet. World Watch Institute – Tudatos Vásárlók Egyesülete, 2005. (magyar)
- www.o2.org (angol)
- www.cfd.rmit.edu.au (angol)
- www.wastewatch.org.uk (angol)
- www.kovet.hu (magyar)
- www.hulladek-suli.hu (magyar)
- www.artdecodesign.com/catalogue (angol)
- www.rugyecskek.hu (magyar)
- www.greenfo.hu (magyar)
- www.nonprofit.hu (magyar)
- www.tajsebeszet.hu (magyar)
- www.unep.fr/pc/sustain/design/design.htm (angol)
- www.env.go.jp/earth/3r/en (angol)
- www.recycle.net (angol)
- www.grn.com (angol)
- www.elektrohulladek.hu (magyar)
- www.kukabuvar.hu (magyar)
- www.atimes.com (angol)

Hatékonyabb energia

- http://climate.wri.org (angol)
- Clayton idézett műve, 97.o. (angol)
- www.fuelcellpark.com (angol)
- www.eccj.or.jp/index_e.html (angol)
- www.eli.hu (magyar)
- http://rredc.nrel.gov (angol)
- www.solardome.com (angol)
- www.solarnow.org (angol)
- www.crest.org (angol)
- www.eere.energy.gov (angol)
- www.renewables.ca (angol)
- www.fedarene.org (angol)
- www.energystar.gov (angol)
- http://okocimke.kvvm.hu (magyar)
- www.eu-greenlight.org (angol)
- www.energiaklub.hu (magyar)
- www.zoldtech.hu (magyar)
- www.mgte.hu (magyar)
- www.biogas.hu (magyar)
- www.mbmt.hu (magyar)
- www.xsany.hu (magyar)

Időjárás-előrejelzés

- www.ipcc.ch (angol)
- http://unfccc.int (angol)
- www.grinda.no (angol)
- http://pacinst.org/globalchange.org (angol)
- www.cool-companies.org (angol)
- www.greenpeace.org/international/campaign/climate-change (angol)
- www.energiaklub.hu (magyar)
- www.tiszta.levego.hu (magyar)
- www.wwf.hu (magyar)
- www.vahava.hu (magyar)
- www.eghajlatvaltozas.hu (magyar)
- www.kvvm.hu/szakmai/klima (magyar)
- www.unep.fr/ozonaction (angol)
- www.tiszta.levego.hu/ozonlyuk.html (magyar)
- www.respecteurope.com (angol)
- www.pewclimate.org (angol)
- www.safeclimate.net (angol)
- www.climatevoice.com (angol)
- www.iisd.org/youth/internetcafe (angol)
- www.wbcsd.org (angol)
- www.bcsdh.hu (magyar)

Védd a vizet!

- www.thewaterpage.com (angol)
- www.waterweb.org (angol)
- www.e-misszio.hu/02tisza.html (magyar)
- www.wwf.hu/wwfrol_1_1_2.php (magyar)
- www.vedegylet.hu (magyar)
- http://enrin.grida.no/aral/main_e.htm (angol)
- www.worldlakes.org/lakedetails.asp?lakeid=9219 (angol)
- Guidelines for Drinking-Water Quality (Útmutató az ivóvízminőségért), 3. kiadás. Egészségügyi Világszervezet (WHO), 2004. www.who.int/water_sanitation_health/dwq/guidelines/en (angol)
- www.pan-uk.org (angol)
- www.unesco.org/water (angol)
- www.gpa.unep.org (angol)
- www.vizugy.hu (magyar)

Vásárolj fájdalom nélkül!
- www.ilo.org (angol)
- www.rugmark.org (angol)
- www.unicef.org/french/sowc04/sowc04_education_child_labour.html (francia)
- www.unesco.org/education/efa/fr/wef_2000/index.shtml (francia)
- www.icftu.org (angol)
- www.uis.unesco.org (angol)
- www.amnesty.hu (magyar)
- www.hrw.org (angol)
- www.helsinki.hu (magyar)
- www.hhrf.org (magyar)
- www.stopchildlabor.org (angol)
- www.antislavery.org (angol)
- http://europa.eu.int/comm/consumers/cons_int/safe_shop/mis_adv/index_en.htm (angol)
- www.stoplabelinglies.com (angol)

Élni és élni hagyni
- www.infolav.org (angol)
- www.themeatrix.com (angol)
- www.leapingbunny.org (angol)
- www.allforanimals.com/cruelfree1.htm (angol)
- www.naturewatch.org (angol)
- www.fauna.hu (magyar)
- www.zoldmagazin.com (magyar)
- www.iucn.org (angol)
- www.newscientist.com/channel/opinion (angol)
- www.savedolphins.org (angol)
- www.traffic.org/news/salaw (angol)
- Time Europe, 155/15., 2000. április 17. (angol)
- www.eia-international.org (angol)
- www.ecocrimes.org (angol)
- www.vidraalapitvany.hu (magyar)
- www.wwf.hu/wwfrol_1_1_4.php (magyar)
- www.nimfea.hu/programjaink/1bio.htm (magyar)

Lépj akcióba!
- www.greenmoneyjournal.com (angol)
- http://europa.eu.int/comm/environment/ecolabel/index_en.htm (angol)
- www.energystar.gov (angol)
- http://okocimke.kvvm.hu (magyar)
- www.kornyezetbarat-termek.hu (magyar)
- www.biokultura.org (magyar)
- www.okogarancia.hu (magyar)
- www.cool-companies.org (angol)
- www.co-operativebank.co.uk (angol)
- www.ethicalconsumer.org (angol)
- www.novethic.fr (francia)
- www.tudatosvasarlo.hu (magyar)
- www.kovet.hu (magyar)
- http://ethics.bke.hu (angol, magyar)
- www.hblf.hu (magyar)
- www.gdrc.org/icm/ (angol)
- www.seen.org (angol)
- UNESCO Sources magazin, 1999. június. Rovat: Youth (angol)
- Klein, Naomi, *No Logo*. Tudatos Vásárlók Egyesülete - AMF, Budapest, 2004. (magyar)

Fedezd fel a globális falut!
- US National Association for the Education of Young Children (Amerikai Nemzeti Egyesülés a Kisgyermekek Képzéséért). L'Espresso, 2001. szeptember 21., 104.o. (angol)
- www.unep.fr/pc/sustain/advertising/advertising.htm (angol)
- www.ortt.hu (magyar)
- www.weta.org (angol)
- www.media-awareness.ca (angol, francia)
- www.justthink.org (angol)
- www.adbusters.org (angol)
- www.nevasaroljsemmitnap.hu (magyar)

Hálózatban: használati útmutató
- *Tomorrow Magazine, 2000. szept.-okt.* (angol)

Fotók
A fotók többsége az UNESCO Fotóbankjából származik. [http://upo.unesco.org/photobank.asp] Kereskedelmi termékek, reklámok, logók stb. képeit intézmények, civil szervezetek és vállalatok kiadványaikból és weboldalairól vettük. Egyéb közreműködők:

- Patrizia Lugo Loprieno (borító, 6, 8, 9, 22, 30, 32, 52, 53 o.)
- Tomorrow Magazine, Stockholm, (borító, 18, 23 o.)
- La Nuova Ecologia, Róma, (borító, 17 o.)
- Colors Magazin, Ponzano Veneto, Olaszország (20 o.)
- Brand-New, London (22 o.)
- Future Present, London (27 o.)
- MTI, Magyarország (11, 17 o.)

UNESCO
(United Nations Educational, Scientific and Cultural Organisation)

Az UNESCO *(ENSZ Nevelésügyi, Tudományos és Kulturális Szakosított Szervezete)* 1945-ben alakult. Fő célja, hogy hozzájáruljon a világbékéhez és biztonsághoz azáltal, hogy támogatja a nemzetek együttműködését az oktatásban, a tudományokban, a kultúrában és a kommunikációban. Teszi mindezt annak érdekében, hogy előmozdítsa az igazság, a törvények és az emberi jogok iránti tisztelet és az emberiség népeit bőrszínre, nemre, nyelvre vagy vallásra való tekintet nélkül megillető alapvető szabadságjogok ügyét az *Egyesült Nemzetek Szervezete Alapszabálya* szerint.

További információért keresd:

UNESCO
Középfokú Technikai és Szakképzési Diviziója
7, place de Fontenoy
75732 Paris Cedex 07 (France)
Tel: (+33 1) 456 810 36
Fax: (+33 1) 456 856 22
e-mail: j.heiss@unesco.org
weboldal: www.unesco.org

Magyar UNESCO Bizottság
1055 Budapest, Szalay u. 10-14.
e-mail: info@unesco.hu
weboldal: www.unesco.hu

UNEP DTIE
(United Nations Environmental Programme, Division of Technology, Industry and Economics Production and Consumption Branch)

Az *ENSZ Környezetvédelmi Programja Technológia, Ipar, Gazdaság, Termelés és Fogyasztás Divíziójának* küldetése az, hogy kormányzati, helyi önkormányzati és ipari döntéshozóknak segítséget nyújtson olyan szabályozások és gyakorlatok átvételében, amelyek

- ☒ tisztábbak és biztonságosabbak;
- ☒ hatékonyan használják a természeti erőforrásokat;
- ☒ biztosítják a vegyszerek megfelelő kezelését;
- ☒ beépítik a környezeti költségeket;
- ☒ csökkentik a szennyezést, valamint az emberi és környezeti kockázatokat.

Az UNEP DTIE fő tevékenységei: figyelemfelkeltés; az információátvitel javítása; kapacitásfejlesztés; technológiai együttműködések, partnerségek és transzferek támogatása; a kereskedelmi ügyletek környezeti hatásainak pontosabb ismerete; környezetvédelmi megfontolások gazdasági szabályozássá alakításának támogatása; a globális vegyi biztonság elősegítése.

A UNEP DTIE célja, hogy segítse az ipar, a kormányzat és a civil szervezetek közös munkáját a környezetileg fenntarthatóbb ipari fejlődésért és a fenntartható fejlődésért.

További információért keresd:

UNEP DTIE
39-43, Quai André Citroën
75739 Paris Cedex 15 (France)
Tel: (+31 1) 443 7114 50
Fax: (+33 1) 443 714 74
e-mail: sc@unep.fr
weboldal: www.unep.fr/pc/sustain

MÉTA
(Media Ecology Technology Association)

Környezetvédelmi, kommunikációs és fenntartható fejlődéssel foglakozó szakembereket tömörítő nemzetközi civil szervezet, amelynek célja a fenntartható fejlődés eszméinek népszerűsítése az új média és technológia segítségével. Az egyesület fő tevékenységei közé tartozik a kutatás, a rendezvényszervezés, publikációk kidolgozása, kommunikációs kampányok szervezése, valamint technikai és tudományos segítségnyújtás közösségi és magánszervezeteknek.
A MÉTA és a UNEP DTIE korábbi közös projektje a *„Reklámozás egy jobb világért”* elnevezésű kezdeményezés, amelynek célja a média ösztönzése az FF népszerűsítésében való részvételre volt. A MÉTA dolgozta ki a YXC (Vásárolj okosan!) képzési csomag általános koncepcióját, végezte a szükséges kutatásokat, és véglegesítette az útmutatót.

További információért keresd:

MÉTA
87, rue Faider
1050 Brussels (Belgium)
Tel: (+32 2) 537 1845
Fax: (+32 2) 537 4753
e-mail: info@e-meta.net
website: www.e-meta.net

CI
(Consumers International)

Az 1960-ban alapított CI független, nonprofit szervezet, amely támogatja, összekapcsolja és képviseli a világ fogyasztóvédelmi szervezeteit és hatóságait. Célja egy igazságosabb társadalom megteremtése az összes fogyasztó (beleértve a szegény, a társadalom peremére szorult és hátrányos helyzetű csoportokat is) jogainak védelme által. Belátva, hogy a jövőbeli fogyasztók szükségleteinek kielégítése a fenntarthatóbb fogyasztási szokások elterjedésétől függ, a CI adatgyűjtéssel és tanácsadással támogatta a YXC-projektet.

További információért keresd:

Consumers International
24, Highbury Crescent
London N51 RX (UK)
Tel: (+44 20) 722 666 63
Fax: (+44 20) 735 406 07
e-mail (központi hivatal):
consint@consint.org
weboldal:
www.consumersinternational.org